

Marit Sigvang
Klungset
8214 - Fauske

Fauske kommune	
Phw	Saksbeh GUN
9/12-13	
Klassering	
13/10719	S. ID 13/2064

Gunnar Myrstad
Fauske kommune

Ang. Høring Oterelva og Galbmi kraftverk

Vedlagt her er høringsuttalelser ang. to av omsøkte småkraftutbygginger i Sulis.

Du har for sett min uttalelse i forb. at SOT ønsket innspill fra medlemmene. Men et par nye opplysn. er det her - se Oterelva s. 3 og s. 8.

Siden disse to uttalelsene er beregnet på NVE, er det mer bilder og forklaringer med.

Det du får her er kopier av det jeg har sendt til NVE.

Fauske 6/12-2013

Vennlig hilsen Marit Sigvang

2 vedlegg

Til Færeske kommune
v. Gunnar Meyerstad

HØRINGSUTTALELSE OM GALBMI KRAFTVERK

Ved Hellarmovannet munner Galbmielva ut. Her finnes verken hytter eller T-merkede stier. Bare en gapahuk. Likevel vil jeg uttale meg også mot utbygging av denne elva, av følgende årsaker:

- 1) Nært friluftsliv. Kommuner og frivillige organisasjoner m.fl. oppfordres av statlige myndigheter til å bidra til å fremme folkehelse. Det kan bl.a. gjøres ved tilrettelegging i nærmiljøet slik at det blir enkelt og stimulerende å gå turer også for også de minst aktive. Hellarmo hører til Sulitjelmas nærmiljø, og er et sted hvor det er enkelt å få seg en liten trimtur. Turveien er attraktiv for skoleelever, barnefamilier og folk med redusert fremkommelighet. Her er det dessuten lett å få fisk, sommer som vinter, og Hellarmovannet brukes også til bading og padling. En gapahuk og bål plass på ei lita, sørvendt, idyllisk slette på nordsida av vannet er ofte i bruk. Frodig vegetasjon vokser langs stien, og det skal være funnet rødlistede planter opp mot fossen. Men det siste er ikke dokumentert, så vidt jeg kan finne ut.
- 2) Populært område. Området brukes både av lokalbefolkningen i Sulitjelma og av folk fra resten av kommunen og nabokommuner. Fossen i Galbmi fremtrer imponerende og godt synlig langs det meste av turveien og gir stor opplevelsverdi for dem som går tur her. Det gjelder også fra rasteplassen. I perioder med stor snøsmelting og etter mye nedbør virker den nesten som en magnet på turister og andre som kjører forbi, og som fristes til å stoppe opp, fotografere vann og foss og ta en tur rundt vannet.

- 3) Historisk grunn. Stien rundt Hellarmovannet er en av kommunens ”Stier med historie”, (iflg brosjyre fra kommunale FAUNA) - med mange kulturminner etter gruveaktiviteten i Sulis. Stien følger traseen etter Sulitjelmas første jernbane, og deler av kaianlegget hvor banens endestasjon lå er fortsatt intakt.
- 4) Hellarmo, en del av kulturmiljøet Sulitjelma. Fossen hører med til miljøet ved Hellarmovannet, på samme måte som jernbanetraseen, kaianlegget, og lignende. Sulitjelma er utpekt til en av kommunens viktigste kulturmiljø iflg Regionplan om små vannkraftverk i Nordland, og hele Hellarmo-området hører sjølsagt til dette miljøet. Og er dermed viktig også for reiselivet i kommunen. Å gjøre fossen mye mindre vil forringe miljøet her betydelig, ikke minst fordi fossen ligger så nær til der folk ferdes.
- 5) Høyt prioritert foss. Galbmi er klassifisert som den ”høyest prioriterte” fossen i Fauske kommune, (før Slipsknuten som nr2,) iflg Reg. plan om små vannkraftverk i Nordland, del 3. Fauske kommune har bare oppgitt disse to fossene som ”kommunens prioriterte fosser”. Kanskje pga den sterke eksponeringa fra riksvei 830.
- 6) Løsmasser. Å legge en bred vei innover jernbanetraseen vil ødelegge verdifulle kulturminner og det historiske miljøet. Kulturminner her, som ellers i Sulis, er enda ikke registrert. Ødeleggende er det også for det gamle Hellarmomiljøet å legge løsmasser fra utspredning ved det gamle stasjons- og kaiområdet.
- 7) Potensiale. Hellarmo-området har et stort potensiale for friluftsliv lokalt og regionalt. En foss som fryser til om vinteren er ypperlig for isklating. I sommerhalvåret er det fine forhold for fiske og padling. Et potensiale for reiselivet bør det også kunne være, om reiselivsbedrifter tilbyr turister den flotte rusleturen det er å gå rundt vannet under fossen.

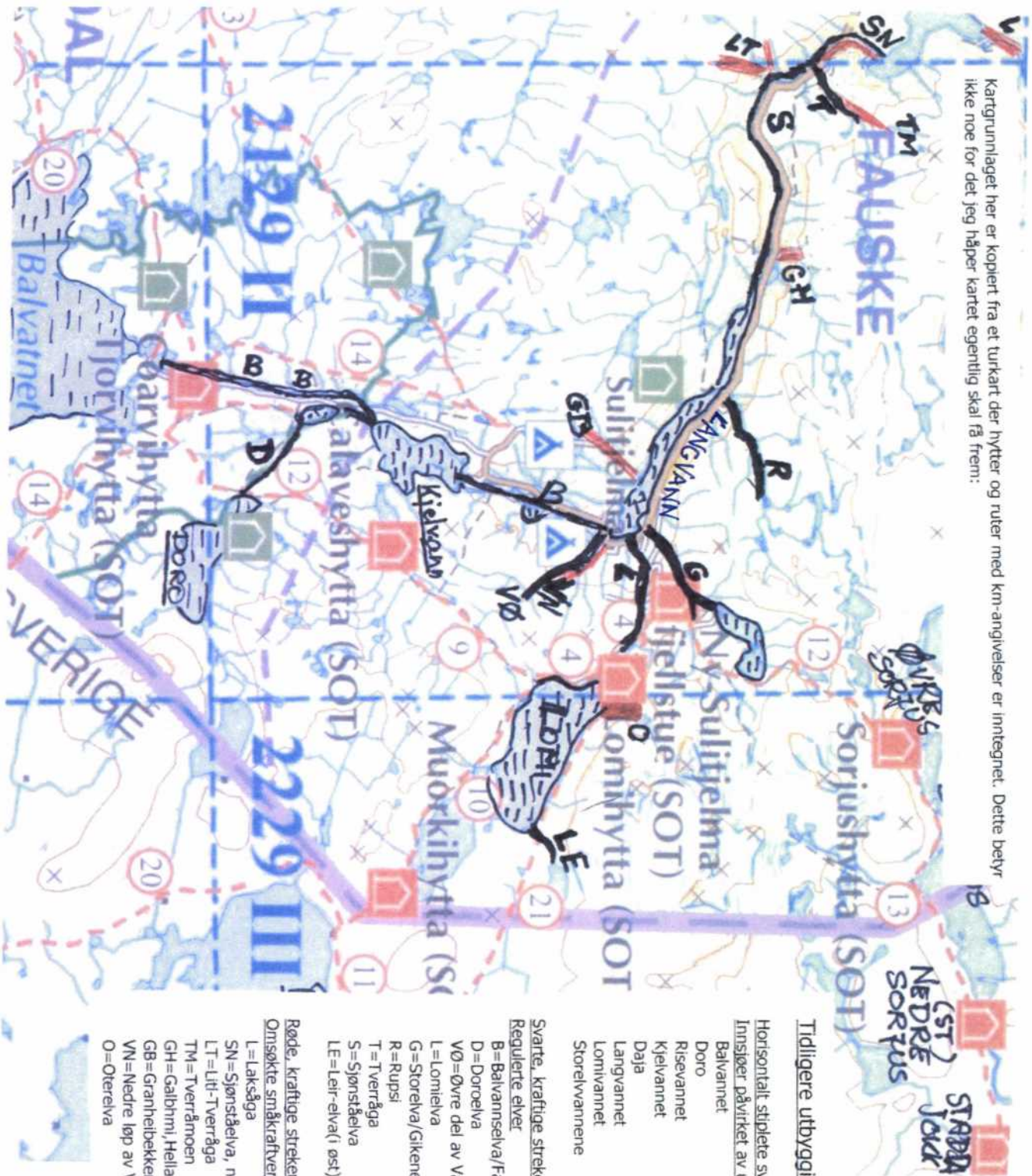
Tidligere utbygginger

Sulitjelmafjellene bidrar stort til kraftforsyningen i Norge. Det har bare unntaksvis tidligere vært store protester lokalt mot utbyggingene. Brukerne av fjellområdene og lokalbefolkningen har godtatt, og godtar fortsatt mye. Protestene har vært små, selv om mange hytteområder og utfartsområder har blitt forringet.

Noen har likevel opplevd at fremkommeligheten inn til hyttene er blitt lettere, og har ønsket kraftutbygging velkommen av den grunn. Andre, kanskje de fleste, ser klart at utbygging av rein elektrisk kraft har både positive og negative sider. I enkelte av søknadene for småkraftutbygging nevnes det at Fauske kommune har forholdsvis mye igjen av INON-områder, og at det derfor er ”plass for” mer utbygging. Men det må stilles spørsmål om det skal gjelde for Sulitjelmafjellene, der tidligere utbygginger er svært konsentrert (se kartet med tekst nedenfor).

Kartgrunlaget her er kopiert fra et turkart der hytter og ruter med km-angivelser er inntegnet. Dette betyr ikke noe for det jeg håper kartet egentlig skal få frem:

Tidligere utbygginger i Sulitjelmadalene:

Horisontalt stiplede svarte linjer:
Innsjøer påvirket av utbygginger:

- Balvannet
- Doro
- Risevannet
- Kjelvannet
- Daja
- Langvannet
- Lomvannet
- Storelvvannene

Svarte, kraftige streker:

- Regulerte elver
- B=Balvansselva/Fagerljevå
- D=Doroelva
- VØ=Øvre del av Valfarjokka
- L=Lomielva
- G=Storelva/Gikerenelva m sideelv
- R=Rupsf
- T=Tverråga
- S=Sjønstæelva
- LE=Leir-elva (i øst)

Røde, kraftige streker:

- Omsøkte småkraftverk:
- L=Laksåga
- SN=Sjønstæelva, nedre del
- LT=Lit-Tverråga
- TM=Tverråmoen
- GH=GalbhmI, Hellarmo
- GB=Granhelbekken
- VN=Nedre løp av Valfarjokka
- O=Øterelva

Utbyggingene sør for tettstedet Sulitjelma (der de fleste hyttene ligger) og Lomi-utbyggingen i nord og øst førte til at de fire største elvene som munnet ut i østlige del Langvannet, og som ble ansett som store naturperler her innerst i Sulitjelmadalen, ble redusert til bekker: Den fiskerike Fagerlielva/Balmielva, Lomi-elva, Gikenelva og Rupsi. Tre av dem hadde høye, mektige – og ikke minst godt synlige fosser som gikk med i Lomi kraftverk. Den 4. var Fagerlielva med gode fiskeplasser. Disse ble ofret for å få ren energi og penger i kassa. Alle disse 4 som nå har svært redusert vannføring, munner ut i selve tettstedet Sulitjelma, og ikke i nesten folketomme områder. Folk godtok det idet man håpet at utbyggingene ville føre til ny industri og flere arbeidsplasser i Sulitjelma i ei tid da gruvedriften sang på siste verset. Det skjedde bare i liten grad, bortsett fra anleggstida.

Det må nevnes at befolkningen i Sulitjelma bor langs Langvannets nordlige og østlige bredder (ca 800 pers). Galbmi ligger litt vest for de vestligste byggefeltene, men i gangavstand. Og elva er den eneste igjenværende av u-utbygde elver av noen størrelse som munner ut i indre strøk av Sulitjelmadalen. Resten er nærmest blitt til bekker etter de tidligere utbyggingene.

Jeg uttaler meg som privatperson, og er engasjert siden Galbmi-fossen er et flott landemerke og vises svært godt i terrenget ved Hellarmo. Og siden det er få slike fosser igjen.

Fauske, 5.12.2013

Hilsen Marit Sigvang

HØRINGSUTTALELSE OM OTERELVA KRAFTVERK

Innledning.

Bakgrunnen for mitt engasjement mot planene om kraftutbygging i Oterelva, er at jeg kjenner området ved Oter-elva godt og har hele livet, fra barnsben av, gått i fjellområdene her, både dagsturer og lengre turer. Jeg har vokst opp i Sulitjelma, og bodde på fjellgruva Ny-Sulitjelma som barn (nå DNT turisthytte). Deretter bodde jeg nede i Sulitjelma. Vi har også siden 50-åra hatt ei lita fjellhytte i nærheten av Ny-Sulitjelma.

Etter å ha bodd i Oslo og Trøndelag er jeg og mannen nå flyttet nordover. En viktig grunn var at vi da kunne få bruke Sulis-fjellene mer. Våre to døtre er også flyttet nordover med sine familier, og vi alle bruker fjellområdene rundt Sulitjelmamassivet mye. Det gleder en gammel fan av enkelt fjell-liv at våre barn og barnebarn også er blitt glade i å gå i Sulitjelmafjellene.

Jeg har vært med i styret i Sulitjelma og Omegn Turistforening (SOT), bl.a. som leder av Barnas Turlag, og av DNTs årlige Opptur-arrangement, en populær dagstur som SOT tilbyr alle 8.klassingene i distriktet. Jeg deltar på dugnader og løypemerking når jeg har mulighet.

Interessen for de flotte fjellområdene mot Sverige gjorde at jeg påtok meg å skrive foreningens 75-års jubileumsbok (1937-2012). Gjennom dette arbeidet fikk jeg god kjennskap til historikken rundt det store arbeidet foreningen har gjort med å anlegge og vedlikeholde både hytter, bruer og merkede stier i Sulitjelmafjellene. Dette frivillige arbeidet har hatt som målsetting å tilrettelegge for et enkelt og trygt friluftsliv i indre Saltens fjellområder, og ikke minst stimulere flere til å bli klar over kvalitetene med å bruke naturen på en miljøvennlig måte.

Jeg ser et stort friluftspotensial i disse strøkene rundt Sulitjelmamassivet og synes derfor det er tragisk om det ikke settes sluttstrek for utbyggingene i dette området.

I denne høringsuttalelsen vil jeg først ta for meg litt om Lomihytta, dens beliggenhet i forhold til Oterelva, og naturen rundt hytta som er sentralt for friluftslivet i området der.

Lomihytta.

Før andre turisthytter ble bygd i Sulitjelmaområdet, og før Sulitjelma Turistforening ble dannet, anskaffet Bodø og Omegn Turistforening (BOT) ei hytte ved vestlige Lomi. Den ble bl.a. brukt til turer opp på breen og til de mange toppene i Sulitjelmamassivet, som er synlig helt fra Bodø.

Hytta lå på et vanskelig sted hvor det la seg flere meter snø vinters tid. Da Sulitjelma Turistforening ble dannet i 1937, ville foreningen anskaffe ei "ny" hytte for å slippe mange timers snømåking før folk kom seg inn.

Og i 1958 ble nåværende Lomihytte kjøpt fra en privat eier. Den ligger på en haug bare 1 km vest for Oterelva, og fossen kan sees fra hytta.

Det går 3 T-merkede stier ut fra hytta. (Se bilder, kart og beskrivelser under).

Både den første og nåværende turisthytte var annektert av tyskerne under krigen, og ei av fluktrutene til Sverige gikk forbi her.

Lomihytta har 4 sengeplasser, ei lita stue med vedovn og et kjøkken/inngang med gassplate. Belysning er solcellepanel. Stilen er ellers tradisjonell 50-talls.

Lomihytta sto opprinnelig i et flott villmarksområde, og i perioder hørte båt til hytta.

Dette var et populært hyttested, og mange bygde også private hytter og naust ved vestlige Lomi. Da SKS i 1970-åra startet utbyggingen av Lomi kraftverk, det første i selskapets eliteklasse, gikk naturlig nok besøkstallet på hytta ned til bortimot null enkelte år, mens det omfattende anleggsarbeidet pågikk. Dette bedret seg da anleggsarbeidet ble avsluttet.

Siden kraftmagasinet Lomi kom i drift, har sjøen ofte blitt tappet mye ned (den kan senkes 59 meter), og det viste seg vanskelig å ha båt i den vestlige delen av Lomi. Flere av hytteeierne forlot derfor hytter og naust ved Lomi i bytte mot nye hyttsteder på sørsida av Sulis-dalen, hvor det i dag er opp mot 1000 hytter. Også Sulitjelma Turistforening vurderte å selge hytta, men de som brukte dette område mye, bl.a. jegere og fiskere, fikk avverget det.

Lett tilgjengelig og barnevennlig friluftsområde

Fjellet her har blitt lettere tilgjengelig etter utbyggingen av Lomi kraftverk, da det nå går vei nesten frem til hytta. Hytta med omland har vist seg brukervennlig som turområde, også for folk med redusert fremkommelighet. Terrenget er lett å gå i, og man kommer seg enkelt helt inn til fossen. Det går til og med sti et stykke oppover langs fossen mot Otervannet.

Området blir brukt av skoleklasser, ungdomsgrupper, jegere og ikke minst av barnefamilier og andre turfolk som ønsker fjellturer i lett terreng. Før utbyggingen av Storelvvannet kraftverk startet, ble Lomihytteområdet brukt av bl.a. Barnas turlag i Sulitjelma. De to bildene under er fra Barnas turlag-turer til Lomi.

Flyndrestein-kasting.

Familietur. Matrast ved Lomihytta.

Større barn og ungdommer som ønsker lengre turer tar gjerne merket sti fra Ny-Sulitjelma Fjellstue, hvor det er bedre overnattingsplass for hele klasser/større grupper. Da er det 6 km inn til fossen, man kan returnere derfra, eller ta den noe større utfordringa med å følge fossen opp til Oter-vannene – og så tilbake til Ny-Sulitjelma vestover under Vardetoppen. En fin tur!

Men den yngre garde (og andre) som holder seg ved Lomi, vil også ha fine naturopplevelser der. Da er

Oterfossen naturligvis et flott natur-element, og de mange av småvanna er ypperlige for flyndresteinkasting. Der finns fine blomsterenger og store flyttblokker og hamre å klatre på. Landskapet er storslagent og trolsk og appellerer til ungers fantasi, selv i gråvær. Interessante steiner kan samles, her ligger svaberg med tydelige skuringsstriper, og mellom elva og hytta finnes til og med marleiker! Se foto →

Marleiker fra vestlige Lomi

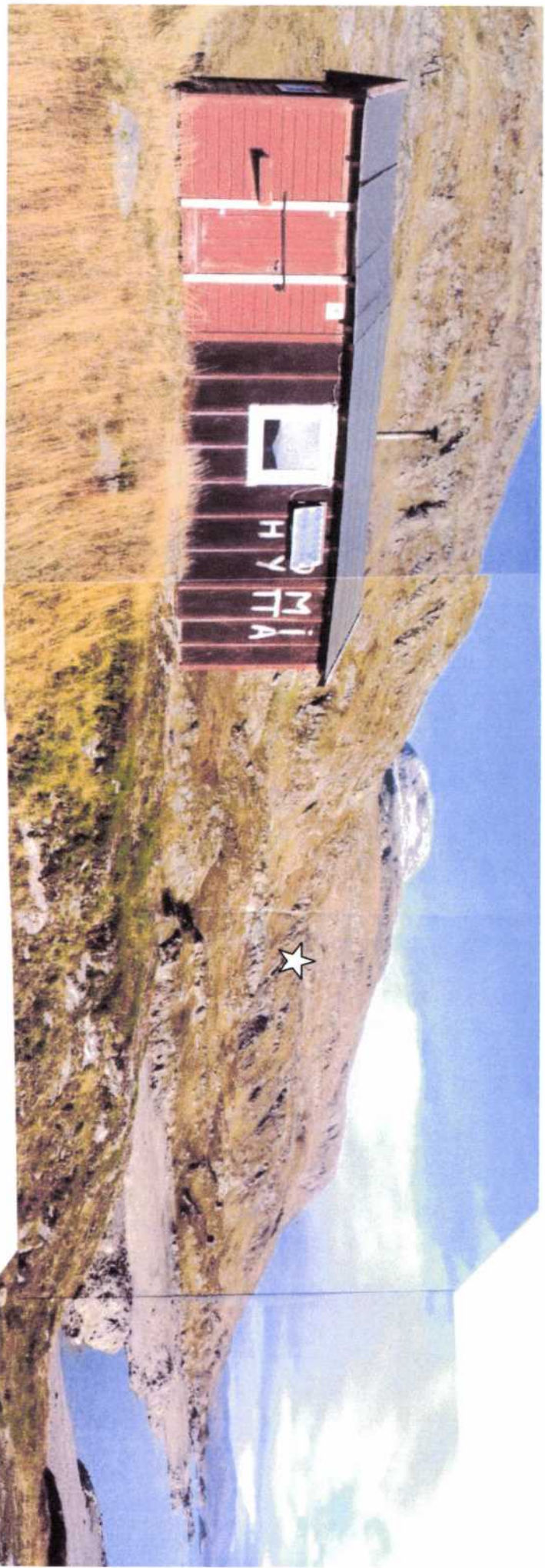

Selv om det ferdes en del turfolk i området, er det ikke ”overbefolket”, og man ser ofte små beitende reinflokker og ville dyr. Noen steder ligger det kulturminner, eks gamle fiskerøykerier nær stien, (se foto til venstre) og grunnmurer etter tidligere hytter er spennende for unge vandrere. (Dessverre er kulturminner i Sulis enda ikke registrert). Riktignok har denne turaktiviteten midlertidig nesten opphørt p.g.a. den pågående utbyggingen av Storelvvannet kraftverk like ved Lomihytta.

Den lette tilgjengeligheten og den mektige naturen gjør at friluftslivet i området har et stort potensial, eks for skoleklasser og leirskole – og til og med for reiselivsgrupper som er på utkikk etter spesielle opplevelser -, når oppryddingen etter utbygginga av Storelvvannet kraftverk er ferdig.

Etter drøyt 30 års "ro" ved Lomi etter Lomi-utbyggingen startet ei ny kraftutbygging. Storelvvannet kraftverk, som enda pågår. Dette har gjort at mange unnlater å komme hit på dagsturer siden det meste av anleggsarbeidet foregår over et ganske stort område like ved (sør for) hytta. Langveisfarende vandrere passerer stort sett som før. Nå gler vi oss til at dette kraftverket blir ferdig og anleggsaktivitetene roer seg, slik at barn og voksne igjen kan bruke området til fine fotturer.

Fig 1. Lomihytta. Kjøkken/inngang til venstre (vest), lite oppholdsrom midt på med vindu mot sør, soverom med 4 sengeplasser mot øst (høyre). Oter-elva i en elve-innskjæring under stjerna. Oter-toppen med nysna. Utsikt mot øst innover Lomivannet. Nysnei Otertoppen. Bildet er tatt i høst.

Fig 2. Lomihytte-området. Lomihytta til venstre oppå haugen. Lomivannet er ofte mye nedtappet, med utrasinger, som vi ser til høyre på bildet. Pila viser Oterelvas beliggenhet, ca 1 km øst for hytta. Til høyre for hytta ser vi så vidt et gammelt nauust (under stjerna) som ligger langt unna vannkanten. T-merkede turstier er stiplet i svart.

Stien som er markert 1, til venstre på bildet, kommer fra Ny-Sulitjelma turishytte ca. 5 km lenger vest.

Nede på sletta, ca under stjerna, er det et stikryss hvor **en annen sti, markert 2**, går like bak og nedenfor Lomihytta (også til venstre på bildet). Denne er en felles start for 2 T-merkede stier, som ikke vises på dette bildet: Den ene går sør for sjøene Lomi og Muorki til Muorkihytta (SOT), og den andre leder sørover og kalles "Norge-på-langs-ruta" eller "Nordlands-ruta" eller E1. Disse rutene skal jeg si mer om nedenfor.

Den tredje T-stien som går ut fra Lomihytta, er markert 3, går hovedsakelig mot øst (høyre) og inn i Sverige, der svenskene har merket stien og bygd hytter i passende dagstapper forbi Pieski og helt til Kvittjøkk. Vi kan se at sti 3 ikke går helt nede ved vannkanten, men litt oppi fjellsida mot øst og over Oterelva.

Fig 3. Bildet er tatt fra sti 2. Jeg forsøker å illustrere hvordan stiene 1, 2 og 3, som er beskrevet ovenfor, går i forhold til Oterfossen, Lomivannet og Lomihytta

T-merkede stier i Lomi-området som går ut fra Lomi-hytta.

Her vil jeg forsøke å beskrive de T-merkede stiene som går gjennom området, og tar med enda noen bilder.

Fig 5. Sulitjelmamassivet med fjellsjøen Muorki sett fra sør. Bildet er tatt fra T-merket sti (markert "2" på fig2 og3) som går sør for Lomi og Muorki til Muorkihytta (SOT). Oterelva ligger ved venstre bildekant, der det skråner bratt opp rett overfor stjernemarkeringen.

Fra Oterelva går det en annen T-merket sti like under det snø- og bre-dekte fjellmassivet og i retning høyre (øst), og nord for Lomivannet og Muorki. Det er denne stien som forbinder de to sørlige endepunktene – Ny-Sulitjelma og Kvikkjøkk - på den velkjente "Nordkalottleden", som beskrives nedenfor.

Fig.6 På vei østover og inn mot Sulitjelmakongen, som stikker opp bak brefallet. Øvre Otervann i botn-dalen bak personene. Oterelva renner ut mot høyre (sør).

Fig 7. Sulitjelmamassivet sett fra vest. Like ved stjernemarkeringa ligger Oter-elva. Her ser vi også bre-arma som kommer ned fra Sulitjelmabreen; til venstre for den ligger Stortoppen, så Vardetoppen og Sluskhatten (og litt av Sorjuscockka). Til høyre for brefallet ligger Otertinden og Otertoppen. Suliskongen (1908) stikker opp bak brefallet. Alle toppene er forholdsvis høye.

Nordkalottledens øst-vestlige forbindelsesrute

Turistforeningene i Norge, Sverige og Finland har fått etablert en felles turtrase på Nordkalotten, Nordkalottleden. Dette er en merket rute gjennom de 3 landene. Den starter i Kautokeino og går 800km til to sørlige endepunkt, det ene er Kvikkjøkk og det andre er Ny-Sulitjelma fjellstue (SOT).

Mellom disse to ble en gammel sti opprustet. I Lomi-området er dette en sti (markert "1" og "3" på fig 2 og 3). Sti "3" krysser Oterelva nedenfor fossen.

Stien er mye brukt av fotturister fra både inn- og utland. Spesielt er det mye trafikk mellom Svenska Turistforeningens (ST) fjellstue i Pieski og Lomi/Ny-Sulitjelma. Lokalbefolkning bruker også denne stien inn til fossen på dagsturer. Terrenget er lett med god, fast sti og storslagen utsikt, og fossen gir en stor og flott opplevelse, siden det ikke lenger finnes så mange slike naturkvaliteter.

Langs denne stien, litt nord-vest for Lairofjellet, er det funnet fossiler (bryozoer). Traseen her har historiske røtter idet den så tidlig som rundt år 1900 var brukt av svenske og finske rallare som kom vandrende til gruvebyen Sulitjelma for å søke arbeid. Under krigen var denne traseen også ei ofte benyttet fluktrute.

Sulitjelmamassivet rundt

Nordkalottleden er en grunn til økt trafikk på stien nord for Lomi. En annen grunn er

vandringa rundt Sulitjelmamassivet. Turen følger oppmerket trase i Norge og Sverige og tar 3-6 dager: Ny-Sulitjelma-Sorjus-Staddajokk i Padjelanta nasjonalpark- og videre til Pieski-Muorki-Lomi-NySulitjelma (eller motsatt). En del av "rundløypa" er den samme som stien mellom Pieski og Ny-Sulitjelma, og det ligger flere turisthytter langs traseen. Sulitjelma og Omegn Turistforening (SOT) har 4 hyttsteder, mens svenskene har 3. Det må også nevnes at Padjelanta Nasjonalpark i Sverige grenser til Sulitjelmamassivet, som på grunn av naturkvalitetene blir vurdert av utenlandske fotturister på lik linje med villmarksområdet Sarek (nasjonalpark) som ligger noen mil lenger øst.

Å gå rundt Sulitjelmamassivet er blitt en stadig mer attraktiv turrute for folk fra hele Europa. De stopper gjerne og tar toppturer underveis. Og Oterelva er ei av "perlene" på turen, og den eneste skikkelige fossen langs den norske stien. Bildene nedenfor er begge tatt fra den T-merkede ruta som krysser stien over Oterelva. Vannstanden er forholdsvis liten siden bildene er tatt i september og etter en tørrværsperiode.

Fig8 Fossen sett fra vest.

Fig9 Fossen, sett fra øst

Nordlandsruta/Norge-på-langs/E1

Denne ruta kommer inn i Sulitjelmafjellene fra sør gjennom Junkerdal Nasjonalpark. Så går den videre mot nord til den de siste par kilometrene er sammenfallende med ruta sør for Lomivannet. ("sti 2" som er nevnt før). Den går til Lomihytta og på "sti 1" videre vestover til Ny-Sulitjelma Turisthytte.

Idet vandreren kommer over høgfjellet gjennom nordlige del av Junkerdalen Nasjonalpart og mot Lomi-forsenkningen, ser hun/han rett mot Oterelva i nord. I ca 4 km går man i åpent høyfjellslandskap med utsikt mot fossen, med den ruvende Vardetoppen og Stortoppen til venstre for elva og Otertoppen og Otertinden til høyre. Se fig 10.

Den norske delen av E1 ble åpnet 4.juni i år. E1 er ei rute på 8000km fra Nordkapp til Sicilia og går gjennom Norge, Sverige, Danmark, Tyskland, Sveits og Italia. E1 faller

sammen med Nordlandsruta ved Lomi, der fossen i Oterelva er et godt synlig og sjeldent naturelement langs den lange ruta.

Ruta Lomi- Muorki (sør for Lomivannet)

SOT har også ei turisthytte ved den østlige bredden av Muorkivannet. Fra Lomi-hytta går det ei merket rute sør for sjøene Lomi og Mourki til Muorkihytta. (Se Fig 10 og fig5). Fra Muorki kan man gå videre på merket sti både til Mavas og Pieski. Lomiutbyggingen med nær 60 meter vertikal regulering har gjort det vanskelig å sette ut og dra inn båter ved Lomivannet. Mange av hytteeierne fant det derfor bedre å ha båten i naust ved Muorkivannet. De benytter den sørlige traseen langs Lomi for å komme seg til naustene.

Også fra store deler av denne stien har man fin utsikt mot Oterelva og toppene rundt.

Fig 10 Utsikt mot nord fra Nordlandsruta (og fra den merkede ruta sør for Lomivannet). Oterelva, ca midt på bildet, speiler seg i Lomivannet. Vardetoppen og Stortoppen til venstre og Otertoppen til høyre. Man ser neddemningsranda rundt Lomi. Men Oterelva, som ligger inntrukket mot fjellsiden, fremstår som liggende i uberørt natur når man står ved foten av fossen.

Umerket trase opp langs fossen

Det går ei kort, umerket og bratt rute nordover langs Oterelva. Dette er den korteste sommertraseen inn i Sulitjelmamassivet for blant annet toppbestigninger og brevandring på Sulitjelmabreen. (fig1)

Turistforeningens Lomi-hytte er ett utgangspunkt for slike turer, eller folk ligger i telt nær T-stien nedenfor Oter-fossen. Etter div kraftutbygginger er det ikke langt inn til

Oterelva fra sommervei, 1-2 km, noe som gjør tilgjengeligheten lett også for folk som bare vil ta dagsturer i fjellstrøkene mellom toppene ved Otervannene. (Se fig.6) Tur-traseen følger først elva bratt oppover (begge sider av fossen brukes). Ved de turkis-fargede botnsjøene øvre og nedre Otervann flater det ut, og man har en dramatisk utsikt inn i det flotte, alpine villmarksområdet som Sulitjelmamassivet er. Her holder det til bl.a. jerv, som jeg selv har sett flere ganger. Og ved Otervannene ER det villmark. Sulitjelmabreen med sine bretunger er sentral, med mange høye topper rundt: Vardetoppen (ca1720), Stortoppen (1822), Knekten (1711), Dama (1784), Sulitjelmakongen (1907), Otertoppen/Vaknacokka (1690), Otertinden (1546) og Sluskhatten (1691), alle attraktive turmål sommerstid. (Litt lenger unna ligger Sorjuscokka(1690) og Kokkedalstinden (1416), - i nordlige del av Sulitjelma-massivet. Disse to bestiges best fra T-stien nord for Storelv-vannet.)

Fig11. Her skimtes nedre Otervann til venstre for personene. Så kommer

Lomivannet bak dem, og deretter bakerst (mot øst) Muorki-vannet. Lengst mot høyre på bildet (mot sørøst) ses nordligste del av Junkerdal Nasjonalpark. Da den ble etablert, ble det vurdert å la den gå enda lenger nord, dvs nærmere Sulitjelmamassivet.

Der Oterelva starter, er det flott utsikt også mot sør/sørvest. Man ser ut over et stort viddelandskap der den lange avstanden til Lomivannet ”visker bort” de synlige sårene etter Lomi kraftutbygging. Det er i retning sør/sørvest at man ser inn i Junkerdal Nasjonalpark, ca 5 km unna.

Om vinteren kan ikke Oterelv-traseen brukes siden den er for bratt. Da går skiturene inn mot breen og toppene fra Ny-Sulitjelma fjellstue i vest og forbi Otervannene og inn til og opp på Sulitjelmabreen. Både SOT og BOT arrangerer hver vår hver sin fellestur inn til Sulitjelmakongen. Denne traseen inn i fjellmassivet fra vest er også mye i bruk om sommeren. En demning ved Otervannene vil derfor bli liggende godt synlig i et av de få uberørte villmarksområdene i denne delen av Sulitjelmafjellene.

Båt-trase

Fjellsjøene Lomi og Muorki er blitt populære for padlere, bl.a. dem som vil padle ”fra Atlanterhavet til Botnviken”. De starter innover Nedre- og Øvrevannet nede ved fjorden og kommer seg østover og inn i Sulitjelmadalene før det bærer til fjells. Etter en god del slit og bæring av kanoen/kajakken, går turen fra vestlige Lomivann mot Muorki og Pieski og videre nedover Pite- elva til Piteå.

Når Lomivannet er oppfylt nok, tar også lokalbefolkninga med båter for bruk innover Lomi.

På vestlige Lomivann er Oterfossen et fint og iøynefallende naturelement for båtfolk som i noen grad oppveier sår-kanten rundt vannet.

Villmarkspreget

Det er sant som det står i søknaden til Suliskraft at området ved Lomivannet er sterkt regulert allerede. Suliskraft mener at ei ekstra utbygging av Oterelva ikke vil forringe området vesentlig. Dette mener jeg ikke stemmer:

Det er særlig ved vestlige deler av Lomivannet, der Lomihytta ligger, at reguleringen er svært iøynefallende. Her er dessverre landskapet nå sterkt preget av ny anleggsvirksomhet, med anleggsveier, anleggsmaskiner i stor aktivitet, kraftledninger, demninger, regulerte elver, m m.

Ellers ser man forbausende lite til ødeleggelsene i Lomis strandsone fra den T-merkede stien (sti 1 og 3). Årsaken er terrenget mellom Ny-Sulitjelma og Lomihytta, og videre over Oterelva (i retning Pieski). Her går stien i et høyfjellsterreng som er svært småkupert. Stien snor seg mellom små hauger og høyder, forbi berghamre og store steiner, over bekker og rundt små vann og gjennom mindre dalsøkk. Bare innimellom ser man "sårene" i naturen etter Lomi-utbyggingen. Villmarkspreget er enda det som dominerer naturen her (bortsett fra ved vestlige Lomivann). Beveger man seg opp mot utløpet av Oterelva, blir sår-sonen stadig mindre synlig, og er borte oppe på høyden.

INON-tap ved utbygging.

Eventuell utbygging av Oterelva vil føre til enda et INON-tap i disse fjellområdene, (tap av villmarkspreget natur), som særlig har mistet mye INON gjennom tidligere kraftutbygging og gruvedrift. Og nettopp her, ved Sulitjelmamassivet, der Sulis-/Sulitjelmakongen er mest kjent, er det ikke snakk om en hvilken som helst "villmark", men ei tett samling av mer enn et titalls høye, markerte alpine topper og forholdsvis store isbreer omgitt av flott fjellvegetasjon, alt innafor en radius på 5-6 km. Bare **det** burde egentlig gjøre området kvalifisert som naturvernområde eller nasjonalpark... Suliskongen ansees forresten som en av "Skjerstadjordens viktigste landskapsområder" iflg. Reg.plan om små vannkraftverk i Nordland, del 3 ("stor viktighet"), ved siden av Bliksvær, Sjunken-Misten, Junkerdalen, Saltfjellet. Av disse områdene er det bare Suliskongen som ikke er omfattet av en form for vern. Og ruta til Suliskongen går forbi Oter-vannene, uansett om man går inn dit fra vest eller opp langs Oter-fossen. Ved Otervannene er det i tilfelle utbygging planlagt ei oppdemming slik at truede plantearter vil gå tapt iflg. miljørapporten vedlagt utbyggingssøknaden.

Tidligere utbygginger

Sulitjelmafjellene bidrar stort til kraftforsyningen i Norge. Det har bare unntaksvis tidligere vært store protester lokalt mot utbyggingene. Brukerne av fjellområdene og lokalbefolkningen har godtatt, og godtar fortsatt mye. Protesterne har vært små, selv om mange hytteområder og utfartsområder har blitt forringet.

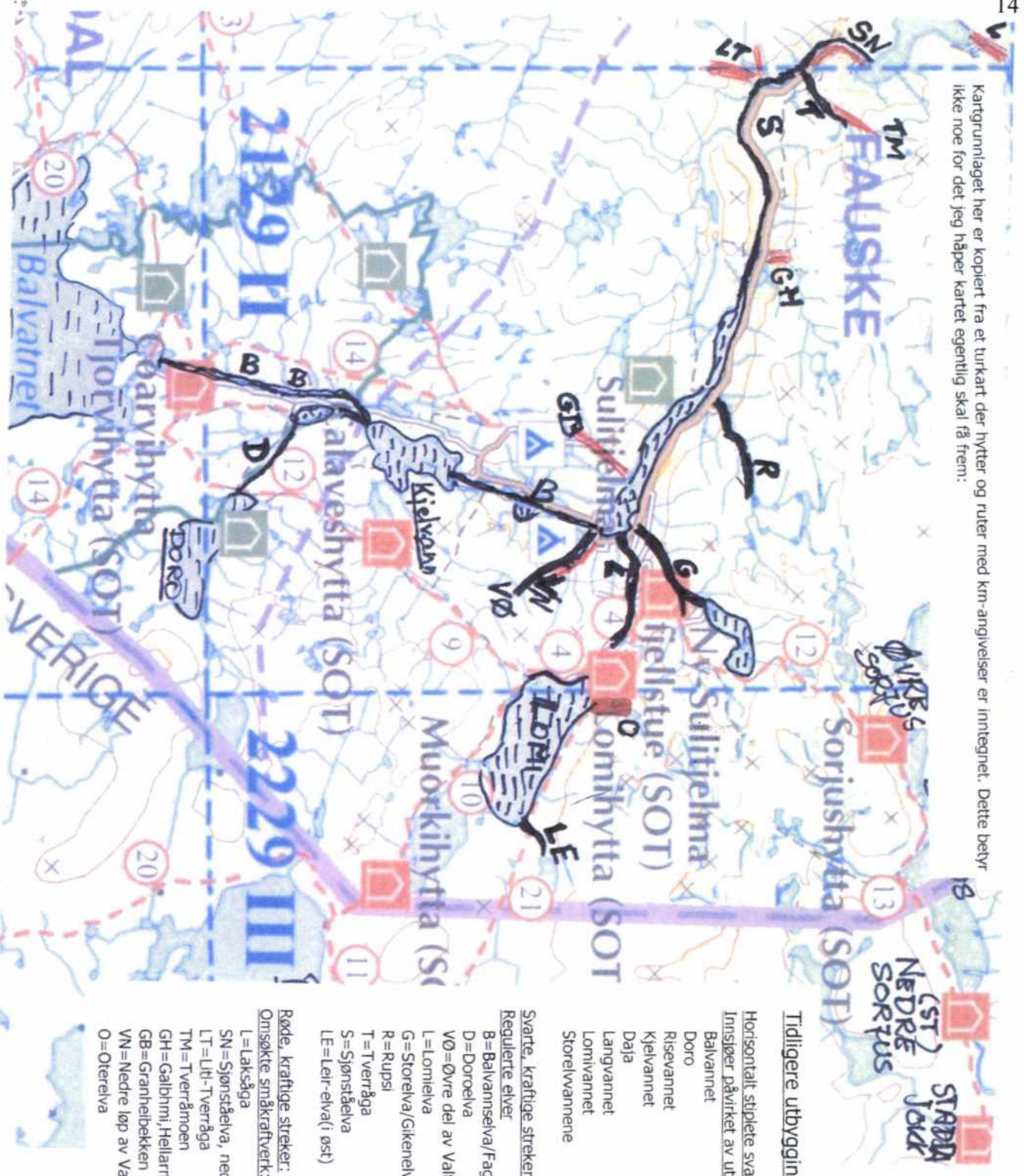
Noen har likevel opplevd at fremkommeligheten inn til hyttene er blitt lettere, og har ønsket kraftutbygging velkommen av den grunn. Andre, kanskje de fleste, ser klart at utbygging av rein elektrisk kraft har både positive og negative sider. I enkelte av søknadene for småkraftutbygging nevnes det at Fauske kommune har forholdsvis mye igjen av INON-områder, og at det derfor er ”plass for” mer utbygging. Men det må stilles spørsmål om det skal gjelde for Sulitjelmafjellene, der tidligere utbygginger er svært konsentrert (se kartet med tekst s. 14):

Utbyggingene sør for tettstedet Sulitjelma (der de fleste hyttene ligger) og Lomi-utbyggingen i nord og øst førte til at de fire største elvene som munnet ut i østlige del Langvannet, og som ble ansett som store naturperler her innerst i Sulitjelmadalen, ble redusert til bekker: Den fiskerike Fagerlielva/Balmielva, Lomi-elva, Gikenelva og Rupsi. Tre av dem hadde høye, mektige – og ikke minst godt synlige fosser som gikk med i Lomi kraftverk. Den 4. var Fagerlielva med gode fiskeplasser. Disse ble ofret for å få ren energi og penger i kassa. Alle disse 4 som nå har svært redusert vannføring, munner ut i selve tettstedet Sulitjelma, og ikke i nesten folketomme områder. Folk godtok det idet man håpet at utbyggingene ville føre til ny industri og flere arbeidsplasser i Sulitjelma i ei tid da gruvedriften sang på siste verset. Det skjedde bare i liten grad, bortsett fra anleggstida.

Det må nevnes at befolkningen i Sulitjelma bor langs Langvannets nordlige og østlige bredder (ca 800 pers). Her har utbyggingene ikke bare fjernet fine landemerker, men også gjort isen utrygg på østlige deler av vannet hele vinteren, og gamle skitraseer og skøytesteder kan ikke lenger brukes trygt.

Kartgrunnlaget her er turkartet der hytter og ruter med km-angivelser er inntegnet. Dette betyr ikke noe for det jeg håper kartet egentlig skal få frem:

Tidligere utbygginger i Sulitjelmadalene:

Horisontalt stiplede svarte linjer:
Innsjøer påvirket av utbygginger:

- Balvannet
- Doro
- Risevannet
- Kjelvannet
- Daja
- Langvannet
- Lomivannet
- Storelvannene

Svarte, kraftige streker:
Regulerte elver

- B=Balvannselva/Fagerielva
- D=Doroelva
- VØ=Øvre del av Valfarjokka
- L=Lomielva
- G=Storelva/Gikenelva m sideelv
- R=Rupsi
- T=Tverråga
- S=Sjønstævelva
- LE=Leir-elva(i øst)

Røde, kraftige streker:
Omsøkte småkraftverk:

- L=Laksåga
- SN=Sjønstævelva, nedre del
- LT=Liti-Tverråga
- TM=Tverråmoen
- GH=Galbhmi, Hellarmo
- GB=Granhelbekken
- VN=Nedre løp av Valfarjokka
- O=Oterelva

Men nå er vi mange som synes at kraftutbyggerne har fått sitt og at det som er igjen av elver må spares.

Nå er det bare få uberørte elver igjen i turområdene i Sulitjelmfjellene, - og enda færre fosser. Oterelva med Oterfossen er en av dem, ingen stor elv, men et unikt landskapselement som ligger på grensen mellom flott villmark og landskaps-sårene etter "elitekraftutbygging"

Oppfordringa til NVE er derfor:

La Oterelva fortsatt få renne fritt slik at naturelskere og turfolk fra inn- og utland, og også våre etterkommere, kan få kjenne gleden ved å oppleve en uberørt foss i flott høyfjellsnatur. Og la oss nå få slippe å få enda flere dam- og veianlegg i Sulitjelmfjellene.

Avslutning.

Jeg ser det som svært trist for natur og friluftsliv om Oterelva blir utbygd. Da "skaves" det av enda en bit av urørt natur i dette området. Det er skissert to alternativ i søknaden, med minimal forskjell på natur- og miljømessige konsekvenser. Begge ser jeg på som like ødeleggende for naturen i sørlige del av Sulitjelmamassivet.

På folkemøtet i Sulis ble det nevnt at som gjenytelse skulle stien inn til Oterelva bli opprustet.... Jeg skjønner ikke at det skulle trenge! Stien må få ligge i fred der den er! Vi har en løypekomite i SOT som har ansvar for løypemerkingen, og det er ingen problemer med å holde stiene ved Lomi i orden.

(Den tilsynelatende miserable brua over Oterelva fungerer også godt. Hvorfor den ser ut som den gjør, har også sin spesielle historie, men det er en helt annen sak)

Fauske 5.12.2013

Marit Sigvang

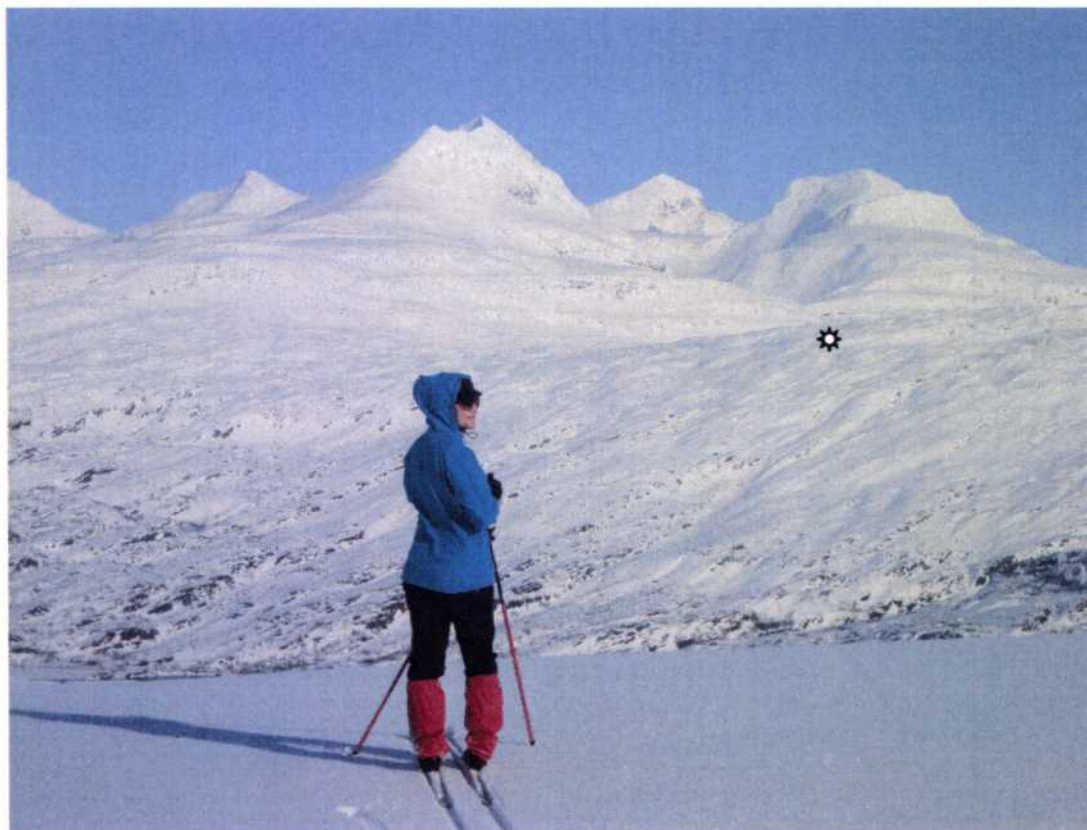
ANG. DET PLANLAGTE OTERELVA KRAFTVERK

Først 2 oversikts-bilder av Sulitjelmamassivet

Fig 1. Sulitjelmamassivet med fjellsjøen Muorki sett fra sør. Bildet er tatt fra T-merket sti som går sør for Lomi og Muorki til Muorkihytta (SOT) og videre inn i Sverige. Oter-elva ligger (helt i vest) ved venstre bildekant der det skrånner bratt opp mot fjellmassivet.

Fra Oter-elva går det en annen T-merket sti fra venstre bildekant, under fjellmassivet og i retning høyre (øst), under det bredekte fjellpartiet lengst unna på bildet. Det er denne stien som forbinder de to sørligste endepunktene Ny-Sulitjelma og Kvikkjokk på Nordkalottleden. (Beskrivelser av rutene nedenfor)

Fig 2. Sulitjelmamassivet sett fra vest. Like ovenfor stjernemarkeringa ligger Oter-elva. Her ser vi også bre-arma som kommer ned fra Sulitjelmabreen; til venstre for den ligger Stortoppen, så Vardetoppen og Sluskhatten (og litt av Sorjusocokka). Til høyre for brefallet ligger Otertinden og Otertoppen. Suliskongen (1907) stikker opp bak brefallet.

Så litt om tur-traseene ved Oter-elva:

Umerket trase fra sør inn i Sulitjelmamassivet.

Det går ei kort, men flott, umerket og bratt rute nordover langs Oterelva. Dette er den korteste sommertraseen inn i Sulitjelmamassivet for blant annet toppbestigninger og brevandring på Sulitjelmabreen.

Turistforeningens Lomi-hytte er ett startpunkt for slike turer, eller folk ligger i telt nedenfor Oterfossen. Et tredje utgangspunkt er kjøring til veis ende, for etter kraftutbygging er det heller ikke langt inn til Oterelva fra sommervei, bare litt over 1 km i lett terreng.

Fig3. Fra "sletta" nederst ved Oterelva, går en umerket trase opp til Otervannene (ovenfor flyttblokken) på dette bildet. Den andre går opp like øst for fossen, og brukes mest for toppturer til Otertoppen og Otertinden. (Bildet er tatt om høsten)

Tur-traseen følger først elva bratt oppover (begge sider av fossen brukes). Ved de turkis-fargede botnsjøene øvre og nedre Otervann flater det ut, og man har en dramatisk utsikt inn i et flott, alpint villmarksområde. Her finnes det både rovfugler og jerv.

Sulitjelmabreen med sine bretunger er sentral i Sulitjelmamassivet, med mange høye topper rundt: De mest kjente er Vardetoppen (ca1720), Stortoppen (1822), Knekten (1711), Dama (1784), Sulitjelmakongen (1907), Otertoppen/Vaknacokka (1690), Otertinden (1546) og Sluskhatten (1691), alle attraktive turmål sommerstid.

(Litt lenger unna ligger bl.andre Sorjusokka(1690) og Kokkedalstinden (1416), - i nordlige del av Sulitjelma-massivet, de bestiges best fra T-stien **nord** for Storelv-vannet.)

Det meste av Sulitjelmamassivet ligger både i Sverige og Norge og innafor et område med radius ca. 5 km. Rundt dette alpine massivet er det mer avrundede landskapsformer, men også en og annen markert topp, - og en av landets største isbreer, Blåmannsisen i nord-vest.

Stående oppe nær utløpet av Oter-elva, er det flott utsikt ikke bare inn mot toppene, men også mot et vidt viddelandskap i sør/sørvest. Den lange avstanden til (og høyden over) Lomivannet "visker bort" de synlige sårene etter Lomi kraftutbygging. Det er i denne retningen man ser inn i Junkerdal Nasjonalpark, ca 5 km unna.

Om vinteren kan ikke Oterelv-traseen inn til Otervannene brukes siden den er for bratt. Da går skiturene inn mot breen og toppene fra Ny-Sulitjelma fjellstue i vest og forbi Otervannene og inn til og opp på Sulitjelmabreen. Begge de lokale turistforeningene SOT og BOT arrangerer hver vår hver sin fellestur inn til Sulitjelmakongen.

Denne traseen fra vest er også mye i bruk om sommeren på turer mot toppene. Da er utgangspunktet enten Ny-Sulitjelma Fjellstue eller veis ende på Tverrfjellet. Da går man nærmere eller rundt Otervannene. En demning her vil derfor bli liggende godt synlig i et av de få uberørte villmarksområdene i denne delen av Sulitjelmafjellene.

Nordkalottledens viktigste tilknytningssti (se kart nedenfor og øverste bilde)

Det var lenge et samarbeid mellom friluftinteressene i Norge, Sverige og Finland for å få til en felles merket turtrase på Nordkalotten. Dette resulterte i Nordkalottleden som er en merket rute som starter i Kautokeino i nord.

Arbeidet med nødvendig T-merking og hyttebygging ble i Norge gjort av de lokale turistforeningene.

Ruta går gjennom alle tre land, den er på 800km og har to endepunkt i sør. Det ene er Kvikkjøkk og det andre er Ny-Sulitjelma fjellstue (eies av SOT). Mellom disse to sørlige endepunktene ble

det merket og tilrettelagt en sørvest-nordøstlig forbindelse. Den norske delen av stien krysser Oterelva like nedenfor fossen.

Denne traseen er en gammel ferdselsvei (sti) mellom Sulitjelma i Norge og Kvikkjokk i Sverige. Stien er mye brukt av fotturister fra både inn- og utland. Spesielt er det mye trafikk mellom Svenska Turistforeningens (ST) fjellstue i Pieski og Lomi/Ny-Sulitjelma.

Det er også en annen grunn til stor trafikk mellom disse turisthyttene:

”Sulitjelmamassivet rundt”

Det går en merket trase rundt Sulitjelmamassivet. Turen kan ta 4-6 dager: Ny-Sulitjelma-Sorjus-Staddajokk i Padjelanta nasjonalpark-Pieski-Muorki-Lomi - Ny-Sulitjelma, eller motsatt. En del av strekningen er mellom Pieski og Ny-Sulitjelma. Sulitjelmamassivet er attraktivt for fjellvandrere, og det ligger flere turisthytter langs traseen. Sulitjelma og Omegn Turistforening (SOT) har 4 hyttesteder, mens Svenska Turistforeningen (ST) har 2, og samene har 1 åpent turistanlegg med flere hytter i Staddajokk. Staddajokk og Pieski har fast betjening i sommersesongen. Det må også nevnes at Padjelanta Nasjonalpark i Sverige grenser til Sulitjelmamassivet, som blir naturmessig vurdert av mange utenlandske fotturister på lik linje med villmarksområdet Sarek (nasjonalpark), mindre enn 2 mil lenger øst.

”Sulitjelmamassivet rundt” er blitt en stadig mer attraktiv turrute for folk fra hele Europa. Og Oterelva er ei av ”perlene” man kan oppleve på turen, og det eneste naturlige fossefallet ved den norske stien.

Nordlandsruta/Norge-på-langs (arbeid med ei Europa-rute er også startet)

Denne ruta kommer inn i Sulitjelmafjellene fra sør gjennom Junkerdal Nasjonalpark. Så går den videre mot nord til Lomihytta og Ny-Sulitjelma Turisthytte. Idet vandreren kommer over høgfjellet mot Lomi-forsenkningen, ser han mot Oterelva i nord. I 5 km går han i åpent høyfjellslandskap med utsikt mot elva, med den ruvende Vardetoppen og Stortoppen til venstre for elva og Oteretoppen og Otertinden til høyre, og imellom ligger ei arm av Sulitjelmabreen.

Fig 4. Landskapet på kalkgrunn rundt Sulitjelmamassivet kan fremvise rike blomsterlier. Her tirltunge under Vardetoppen, ved Nordkalottleden og Nordlandsruta. Bildet tatt fra vest.

Fig5 Kartet viser de oppmerkede turiststiene.

Fig6 Utsikt mot nord fra Nordlandsruta (og T-merket rute mot Muorki). Oterelva, ca midt på bildet, speiler seg i Lomivannet. Vardetoppen og Stortoppen til venstre og Otertoppen til høyre. Man ser neddemningsranda rundt Lomi.

Men Oterelva, som ligger inntrukket mot fjellsiden, fremstår som liggende i uberørt natur når man står ved foten av fossen, og også langs mye av stien pga det småkuperte landskapet..

Ruta Lomi- Muorki (sør for Lomivannet)

Turistforeningen eier, i tillegg til Lomihytta i vest, ei hytte ved den østlige bredden av Muorkivannet. Mellom hyttene – og videre inn i Sverige - er det merket ei rute sør for sjøene Lomi og Muorki. Stien går i nordøst-sørvestlig retning, som stien på nordsida av Lomi. Lomiutbyggingen med ca 60 m vertikal regulering av Lomi, gjorde det vanskelig å sette ut og dra inn båter ved Lomivannet. Mange av hytteeierne fant det derfor bedre å ha båt i naust ved vestlige Muorkivann. De benytter den sørlige traseen langs Lomi for å komme til naustene. Fra vestlige deler av også denne ruta har man fin utsikt mot Oterelva og toppene rundt (fig 4).

Padle-trase

Elva er naturligvis også godt synlig fra padletraseen over sjøene Lomi og Muorki, for dem som vil padle "fra Atlanterhavet til Botnviken".

De starter innover Nedre- og Øvrevannet nede ved fjorden og kommer seg østover og inn i Sulitjelmadalen før det bærer til fjells. Deretter går turen fra vestlige Lomivann, over Muorki og Pieski og videre nedover Pite- elv til Piteå.

Villmarkspreget

Det er sant som det står i søknaden til Suliskraft at området ved Lomivannet er sterkt regulert allerede. Suliskraft mener at ei ekstra utbygging av Oterelva ikke vil forringe området vesentlig. Dette stemmer nok ikke:

Det er særlig ved vestlige deler av Lomivannet, der Lomihytta ligger, at reguleringen er svært iøynefallende. Her er dessverre landskapet sterkt preget av anleggsvirksomhet, med anleggsveier, demninger, regulerte elver, m m. Forhåpentligvis blir dette bedret når Storelvvannet kraftverk er ferdig.

Men ellers langs T-stien ser man uventet lite til ødeleggelsene i strandsonen. Årsaken til det er at stien mellom Ny-Sulitjelma og Lomihytta, og videre over Oterelva (i retning Pieski), går i et høyfjellsterreng som er svært småkupert. Stien snor seg mellom små hauger og høyder, forbi berghamre, svaberg og store flyttblokker, over bekker og rundt små vann og gjennom små dalsøkk. Og ned mot vannet er terrenget brattere enn i vest. Bare innimellom ser man "sårene" i naturen etter kraftutbygging. Villmarkspreget er enda det som dominerer naturen her (bortsett fra i strandsonen i vestlige Lomi).

Og oppe ved Otervannene ER det villmark.

Fig 7 Landskapet langs T-stien i Oter-fossområdet er småkupert, og for det meste fremgår det lite preget av Lomiutbyggingen.

Familievennlig utfartsområde

Utbyggingene har gjort fjellområdet ved Lomihytta lettere tilgjengelig, men uten at det er "overbefolket". Området blir brukt av familier, skoler, jegere, og ikke minst av turfolk som ønsker fjellturer i et lett tur-terreng. Barnas Turlag i den lokale turistforeningen har hatt turer hit. Det gjelder også klasser og ungdomsgrupper fra base på Ny-Sulitjelma fjellstue. Stien derfra inn til Lomi og Oterelva er lett (ca 5 km) og grei å gå med nærkontakt til noen kulturminner etter tidligere anlegg i fjellet. Lomihytta og Oterfossen er naturlige og spennende turmål. Her finnes store flyttblokker, svaberg med skuringsstriper. De mange småvanna er ypperlige for flyndresteinkasting. Der finns fine og frodige blomsterenger og det er lett å samle med seg interessante steiner. Ofte ser man små reinflokker, og det er utfordrende berghamre å klatre i. Noen grunnmurer etter tidligere hytter er spennende for unger, og et par steder ligger det gamle fiskerøykerier i fjellskråningen ved stien. Riktignok har denne aktiviteten måtte settes noe i bero i påvente av at den pågående utbyggingen av at Storelvvannet kraftverk like ved Lomihytta skal bli ferdig.

Fig 8. Barnas Turlag ved Lomi. Flyndresteinkasting.

Fig9. Fiskerøykeri

Fig10 Artige steiner ved Lomi

Tidligere utbygginger

Sulitjelmafjellene bidrar stort til kraftforsyningen. Det har bare unntaksvis tidligere vært protester mot utbyggingene. Brukerne av fjellområdene og lokalbefolkningen har godtatt, og godtar fortsatt mye. Det er få som protesterer av prinsipp. Det er også få som protesterer selv om hytteområder, gamle turtraseer m.m. blir forringet. Mange har også opplevd at fremkommeligheten inn til hyttene er blitt lettere, og noen har ønsket kraftutbygging velkommen. Andre, kanskje de fleste, ser klart at dette både har positive og negative sider.

Utbyggingene sør for tettstedet Sulitjelma (der de fleste hyttene ligger) og Lomi-utbyggingen i nord og øst betydde at de fire største elvene som munner ut i Langvannet, og som ble ansett som store naturperler, ble redusert til bekker: Fagerlielva, Lomi-elva, Gikenelva og Rupsi. Tre av dem hadde høye, mektige – og ikke minst godt synlige fosser. Disse ble ofret for å få ren energi. Nå er det bare få uberørte elver igjen i turområdene i Sulitjelmafjellene, - og enda færre fosser. Oterfossen er en av de få.

Det er allerede i Sulitjelmavassdraget utbygd 1072 GWt/år (når Storelvvannet er ferdig) av i alt 1900 GWt/år som er total produksjon i SKS-kraftverk. Og 5 av SKS sine 12 kraftstasjoner ligger her: Daja, Fagerli, Sjønstå, Lomi, Storelvvannet. (Kilde: SKSs nettsider og artikkel i Saltenposten). Det er MYE innafor et lite område med flere hundre fastboende og et av de mest brukte friluftsområdene i Salten sommer som vinter, og ikke minst der flere reiselivsbedrifter som camping, utleiehytter, hotell, osv forsøker å trekke turister til området ved bl.a. å reklamere med flott natur.

Det er skissert to alternativ i søknaden fra Suliskraft, med minimal forskjell på natur- og miljømessige konsekvenser, begge synes å bli like ødeleggende for naturen: Fossen blir borte, veien kommer til å gå ca. parallelt med T-stien, et bygg kommer opp, og det blir ei demning på toppen.

Fig 11. Kartet viser tidligere utbygginger og reguleringer i Sulitjelmavassdraget, markert med svart opptegning. Regulerte vann med horisontal strekmarkering. Røde hytter er turistforenings-hytter, de grønne tilhører Sulitjelma Jeger&fisk. Røde strek-linjer er merkede turist-linjer. Tallene er km-angivelser. Lilla strek-linje er kommunegrense, og riksgrensen er hel lilla strek.

Bakgrunnen for at jeg engasjerer meg i denne utbyggingssaken, er at jeg kjenner området godt gjennom mange turer både som barn og voksen. Jeg har vært med i styret i Sulitjelma og Omegn Turistforening (SOT), bl.a. som leder av Barnas Turlag og DNTs årlige "Opptur-arrangementet" for 8.klassinger i kommunen. Jeg har også skrevet foreningens 75-års jubileumsbok (1937-2012) og kjenner derfor godt til historikken rundt det store arbeidet som både turistforeningen og andre har gjort opp gjennom årene med å anlegge og vedlikeholde både hytter, bruer og merkede stier i Sulitjelmaffjellene, med ei målsetting om å tilrettelegge for et enkelt og trygt friluftsliv i indre Saltens fjellområder.

Fauske kommune	
Pwv	Saksbeh GUN
11/11-13	
Klassering	
ID 13/9745	S. ID 13/2064

Innspill til utbygger av Sjønståfossen

Stiftelsen Sjønstå Gård har tatt initiativ til utvikling av Sjønstå, både gården og området som var knutepunktet for trafikken mellom Fauske og Sulitjelma fram til 1956. Vi har nå fått støtte til et forprosjekt, og fått en avtale med prosjektleder. Forprosjektet skal være til mai 2014, og deretter blir det en periode på 3-5 år for hovedprosjektet. Ett av elementene i prosjektet er å få en betydelig økning i besøkstall på Sjønstå, både stedet og gården. Dette vil selvfølgelig medføre en økning i trafikken langs veien.

I konsesjonssøknaden skisseres det stenging av veien mellom Storfossen og Sjønstå i anleggsperioden. Dette bekymrer oss svært, det vil kunne medføre at prosjektet ikke blir mulig å gjennomføre som tenkt. I tillegg er vi betenkt i forhold til restaureringen av gården som pågår, og som nok vil pågå noen år til. Firmaet som utfører denne, er også avhengig av denne veien for å kjøre til og fra, og for å frakte materialer.

Det antydes at en avlastingsvei kan opparbeides ned gjennom Trolldalen. Dette er siste del av Fjellveien, som tidligere var farringsvei Sjønstå-Sulitjelma, og som dermed fremstår som et kulturminne fra denne tiden. Denne veien bør ikke røres ved.

Sesongen på Sjønstå har en varighet på ca 3 måneder, fra ca 20. juni og ut august, kanskje litt ut i september. Vi ber utbygger se på om arbeidet som involverer stenging av veien kan foregå utenom denne tiden, og at veien dermed kan være kjørbar i sesongen.

Med vennlig hilsen

For Stiftelsen Sjønstå Gård

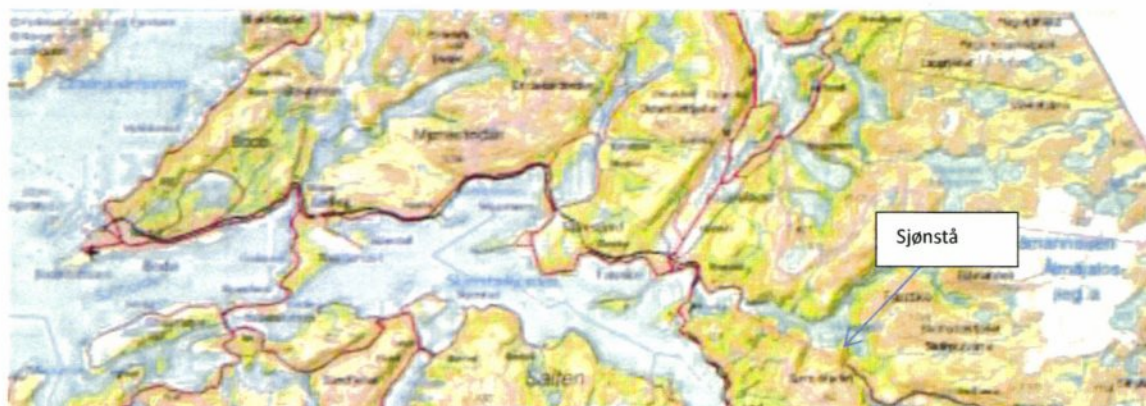
Tove Wensell

FAKTAARK OM SJØNSTÅ GÅRD

Klyngetun. Sjønstå Gård er et fredet klyngetun som ligger i Fauske kommune i Nordland. Gårdens beliggenhet framgår av oversiktskartet nedenfor.

Klyngetun er en betegnelse på en tettbygd samling av gårdsbruk som var vanlig i landsdelen fram til siste halvdel av 1800-tallet . Klyngetunet har paralleller til tradisjonell landsbybebyggelse ellers i Europa med små og store bygninger i en uregelmessig klynge omgitt av dyrket mark.

Fredning. I 2005 vedtok Riksantikvaren fredning av bebyggelsen, brua, innmarken og den nærmeste utmarken på Sjønstå Gård. Begrunnelsen for fredningen var at gården er et nasjonalt viktig kulturminne på grunn av tun-formen som nesten ikke er bevart i landsdelen og gårdens betydning i forbindelse med gruvedriften i Sulitjelma.

Historikk . I skattemanntallet for 1665 nevnes Sjønstå gård for første gang med to oppsittere, Bård og Guttorm Pedersøn. Disse to forsvinner ut av historien på 1770-tallet, og Enoch Andersson overtar. I 1776 ble gården delt i to like store deler, bruk nr 1 Nergården og bruk nr 2 Øvergården. Begge ble i 1891 solgt til Sulitjelma Aktiebolags Gruber, men gårdene ble drevet videre på festekontrakt med de

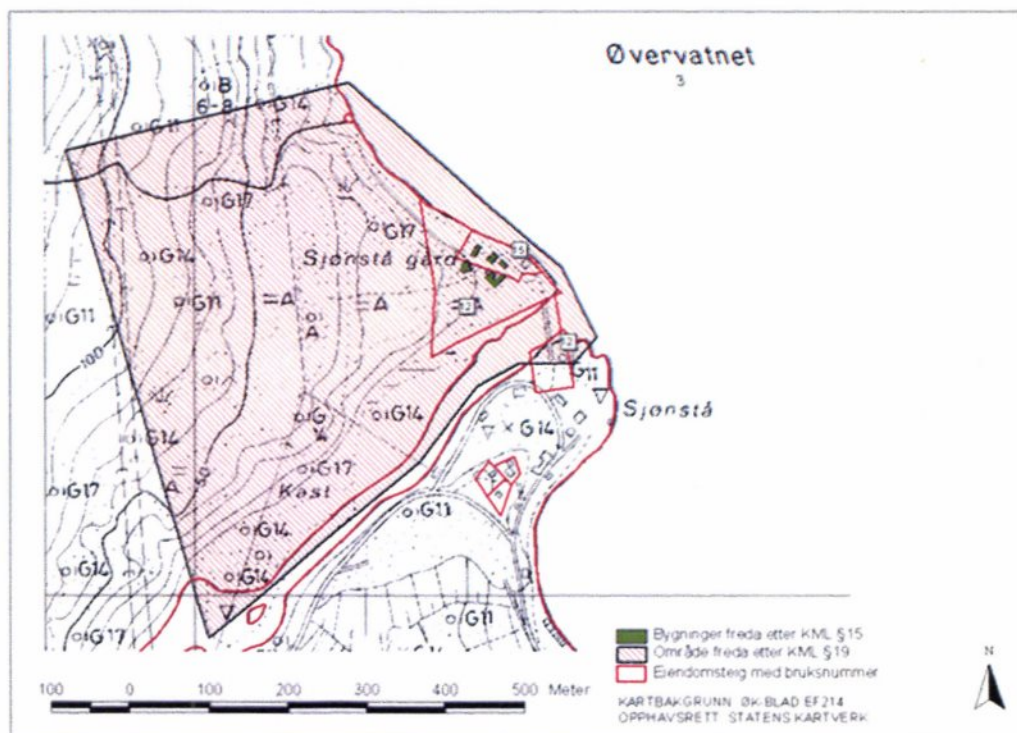

opprinnelige eierne. Nergården var i drift fram til 1959. Øvergården ble drevet fram til 1973 av Andor Hansen som var etterkommer etter Enoch Andersson.

Levevei . Sjønstå gård ligger like ved Øvervatn. Beboerne har opp gjennom historien livnært seg på jordbruk og fiske slik det var vanlig for folk langs Skjerstadvfjorden. Gården hadde sjøbruk med fiskeutstyr og båter både på Sjønstå og Finneid. Gården eide i sin tid halvparten av en rorbu på Skrova i Lofoten. Folket fra Sjønstå deltok blant annet i Lofotfiske, og hadde jevnlig forbindelse med "den store verden". Dette omfatter også Bergen som var hovedmottaker av fiske-eksporten knyttet til jektefarten nordfra. Et par av oppsitterne på Sjønstå er oppført med gjeld til Bergenskjøpmenn først på 1800-tallet. Sjønstå var altså ingen bortgjemt fjellgård, men tok del i det øvrige samfunnslivet på den tiden.

Bygningene og brua. Det er totalt 22 bygninger på Øver- og Nergården. Alle husene er bygd av laftet tømmer. Enkelte av uthusene har en egen stavkonstruksjon som kalles sjeltes. Den er typisk for gamle uthus i distriktet. Kornlåven på Øvergården er blant bygningene med slik sjeltes-teknikk og er den mest spesielle bygningen på gården. Takene er utført som vanlige sperretak, og tekket med never og torv. Øvergården har 11 av bygningene i tunet. De er delvis bygd sammen. I tillegg kommer sommerfjøs som ligger i overgangen mellom innmark og utmark. Hengebrua over Langvasselva, som fører til Sjønstå gård, ble bygget i en ganske egenartet stil i perioden 1918 -1920. I 2007 ble den åpnet på ny etter omfattende restaurering .

Kulturlandskapet. Innmarka som tilhører gården ble anlagt i terrasser ovenfor tunet på morenemasser. Den bærer i dag preg av gjengroing. Stiftelsen Sjønstå Gård fikk utarbeidet en skjøtelsesplan for kulturlandskapet i 2008 av Aurland Naturverkstad. Den lister opp forslag til tiltak som kan sørge for at området etterhvert fremstår som en gård med innmark i aktiv bruk. Beitingen med geit som i dag skjer på området nært gården, er et tiltak i tråd med skjøtelsesplanen.

Eierforhold. Det fredede området har flere eiere. Selve bygningsmassen i klyngetunet eies dels av Stiftelsen Sjønstå Gård og dels av private eiere. Det som eies av Stiftelse Sjønstå Gård er merket med bruksnummer 12 i kartet, kalt Øvergården og omfatter også brua og et mindre areal på østsiden av brua. Det som eies av private eiere er skilt ut og merket med bruksnummer 15 i kartet og kalt Nergården. De private eierne har dette som fritidsboliger. Det øvrige arealet har bruksnummer 1 og eies av Finneid Grus AS.

Stiftelsen Sjønstå Gård. Da øvergården gikk ut av drift i 1973, lå gården øde noen år inntil Fortidsminneforeningen begynte å engasjere seg i gårdens skjebne. I 1978 ble det opprettet en komite for bevaring av Sjønstå Gård og i 1987 ble Stiftelsen Sjønstå Gård opprettet. Stifterne var Fauske kommune, eierne på Nergården, Fortidsminneforeningen, Nordland Fylkeskommune, Sulitjelma Gruvemuseum, Fauske Bygdetun og SulitjelmGruber AS. I april 1988 overdrar Sulitjelma Gruber AS Øvergården til Stiftelsen Sjønstå Gård og Nergården til nåværende eiere. Det ble satt i gang en fredningsprosess og Fauske kommune var sterkt involvert i dette arbeidet. Første forslag til fredning ble utarbeidet i 1982. Endelig fredningsvedtak ble fattet i 2005. Finneid Grus AS fikk konsesjon på erverv av resten av eiendommen i 2000 og er fortsatt største grunneier på Sjønstå.

Stiftelsen er organisert med et representantskap og et styre. I representantskapet sitter representanter for alle som i sin tid etablerte Stiftelsen Sjønstå Gård. Leder av representantskapet er i dag Gisle Jakhelln fra Bodø. Han representerer Fortidsminneforeningen. Representantskapet velger styret som i dag består av 5 medlemmer. Styreleder er i dag Tove Wensell fra Sulitjelma. Som stiftelse er Stiftelsen Sjønstå Gård underlagt Stiftelsesloven, registrert i Stiftelsesregisteret og konferer med Lotteri- og Stiftelsestilsynet i Førde i saker av juridisk art.

Arbeidet i organisasjonen Stiftelsen Sjønstå Gård er basert på frivillighet. Stiftelsen har ingen ansatte og ikke egne driftsinntekter av betydning. Stiftelsens eksistens er avhengig av velvilje fra andre aktører. Fauske kommune gir årlig driftstilskudd. Ut over det er Stiftelsen avhengig av at ulike prosjektmidler delvis kan brukes til å dekke faste kostnader. Stiftelsens rene driftskostnader ligger i dag på omkring kr 80.000 og inkluderer blant annet forsikring, lovpålagt regnskapsføring, gebyr til offentlige instanser og lovpålagt brannvernarbeid.

Dagens situasjon. De tre eierne i fredningsområdet utøver ulike aktiviteter i området i dag. Nergården bruker området til rekreasjon og fritidsboliger. Finneid Grus AS leier ut elgjakt i utmarken. Styret i Stiftelsen Sjønstå Gård forvalter Øvergården og har ambisjoner om å ta gården mer i bruk som opplevelsestilbud for besøkende. Alle berørte eiere forholder seg til fredningsvedtaket og respekterer de begrensningene som følger av det.

Stiftelsen Sjønstå Gård sin forvaltning av Øvergården har de senere årene bestått av mange ulike arbeidsområder. Hovedaktiviteten har vært restaurering av bygningsmassen. Stiftelsen regnes som en privat eier hos Riksantikvaren og dermed er Sjønstå Gård inkludert i Riksantikvarens program for restaurering av fredede bygninger i privat eie. Det er et restaureringsprogram som det følger økonomiske midler med og Stiftelsen Sjønstå Gård har de siste 10 årene mottatt ca 5,5 millioner kroner derfra. Arbeidet med restaureringen foretas av Lafteverkstedet v/ Karl Prytz, bosatt i Valnesfjord. Han har lang erfaring med restaurering og har blant annet arbeidet flere år i regi av Riksantikvaren med restaureringsarbeid på verdensarvstedet Røros. Når Riksantikvaren bidrar på denne måten med finansiering, er det selvsagt for å ivareta bygningsmassen som er fredet. Et like viktig formål er at restaureringshåndverket skal ivaretas. Håndverket knyttet til gamle norske

byggeteknikker er truet og det er mangel på håndverkere på landsbasis som kan utføre denne type arbeid. Det gjenstår ennå en del restaureringsarbeid på gården, men styret i Stiftelsen Sjønstå Gård mener at alle eksisterende bygninger vil oppnå vedlikeholdsstandard i neste 5-årsperiode. Gården hadde tidligere et åtringsnaust, kornvern på nordsida av Øvervatn og Sommerfjøs nummer to. Dette er bygninger som Stiftelsen ønsker å få gjenoppbygd etter at eksisterende bygningsmasse er tatt hånd om. Det har videre vært vurdert å få til et prosjekt med å lage en kopi av den spesielle kornlåven som et opplæringsprosjekt innen restaureringshåndverket.

Stiftelsen Sjønstå gård har også arbeidet med skjøtsel av kulturlandskapet rundt gården. Skjøtelsesplanen for området forholder man seg aktivt til. Det er etablert gjerde mellom tunet og gammel innmark/utmark. Her har det beitet hester et år og geiter de to siste årene. Der beitingen har etterlatt seg døde og skadde trær har de blitt fjernet. Beitingen merkes allerede ved at vegetasjonen er åpnet noe opp, men det gjenstår ennå mye.

Stiftelsen Sjønstå Gård ønsker å sikre gården en framtid og mener det bare kan gjøres ved å skape engasjement og kjennskap til stedet lokalt. Stiftelsen ønsker at mange skal besøke gården, kjenne at den skaper identitet og oppdage at den er viktig for oss. Arbeidet med å skape oppmerksomhet har gått steg for steg. I 2009 ble det arrangert en svært vellykket Sjønstå Gård-dag i slutten av august med rundt 1000 besøkende. I 2012 ble det etablert fast omvisning på søndager, etter noen år med omvisning kun på bestilling. Samme året feiret Riksantikvarens embede 100 år og TV-serien Norge Rundt markerte dette en hel sesong med å vise innslag fra ulike kulturminner landet rundt. Nordlandsmuseet anbefalte filmteamet å gjøre innslag om Sjønstå Gård fra vårt distrikt. Det resulterte i et flott innslag om gården i en av sendingene og at Sjønstå-brua ble brukt i vignetten til programsekvensen hele sesongen. I 2013 har det bodd ungdommer på gården, og det har gitt gården liv. De har fungert som vertskap og omvisere og hatt tilsyn med beitedyrene. Ungdommene har gjort en fantastisk jobb og gitt stedet et stort løft denne sommeren. De har stilt opp til ulike intervju både i lokalavisene og i NRK Nordland sin fjernsynssending. Takket være dette tiltaket har Sjønstå Gård passert 2000 besøkende denne sesongen.

SJØNSTÅ GÅRD - VERN GJENNOM BRUK!

Fauske kommune	
Phv	Saksbeh GUN
15/1173	
Klassering	
I. ID 13/9971	S. ID 13/2064

Nordlandsmuseet

Prinsens gate 116, 8005 Bodø
Telefon 75 50 35 00
post@nordlandsmuseet.no
www.nordlandsmuseet.no

Bodø, 13.11.2013

Fauske kommune

og

Norsk Vassdrags og Energidirektorat

Høringsuttalelse til konsesjonssøknad for utbygging av 8 småkraftverk i Sulitjelma, med spesielle kommentarer til Valffarjohka-, Galbmejohka- og Granheibekken kraftverk

Innhold:

- Presentasjon av Nordlandsmuseet
- Generell kommentar:
Kulturminner i Sulitjelmaområdet
Samiske kulturminner
Kulturminner fra bergverkstiden
- Kommentarer til konsesjonssøknaden for Valffarjohka kraftverk
- Kommentarer til konsesjonssøknadene for Galbmejohka- og Granheibekken kraftverk
- Oppsummering

Vedlegg:

- Foto av Kraftstasjon, rørgate, smeltehytte og vaskeri, 1914
- Samme fotomotiv, 2011
- Kopi av kart med inntegnet Malmvei, ca 1892

Presentasjon av Nordlandsmuseet:

Stiftelsen Nordlandsmuseet er et konsolidert museum med 18 museumsanlegg i 9 kommuner i Salten. Nordlandsmuseets formål er å arbeide med bevaring av kulturminner og fysiske miljøer av kulturhistorisk betydning, samt drive allsidig formidling av dette arbeidet. Vi er også aktivt med i nasjonale museumsnettverk, derav også "bergverksnettverket".

Fauske kommune og Nordlandsmuseet inngikk i 2003 en konsolideringsavtale om driftsansvar for tre ulike anlegg i kommunen. Ett av anleggene er Sulitjelma Gruvemuseum. Samlinger og bygg eies av *foreningen Sulitjelma Gruvemuseum*.

Driftsansvaret omfatter den gamle smeltehytta (1898), den gamle kraftstasjonen (1893 -1963), med tilhørende rørgate og lukehus.

Sulitjelma gruvemuseums fysiske plassering ligger midt i det eldste industriområdet som ble anlagt ved bergverksdriftens oppstart i Sulitjelma (1887). Industriområdet rommer kaianlegg, røsteplass (1894), smeltehytte i kaderstein (1898), røkkkanaler, vannkanaler, murer etter vaskeri, samt kraftstasjon (1893) med rørgate og lukehus.

Generelle kommentarer:

I beskrivelsen av alle konsesjonssøknadene, anmerkes det at det ikke er registrert kjente kulturminner i inngrepsområdet. Denne konklusjonen baserer seg ikke på at det er funntomt område, men at det IKKE er foretatt registreringer.

Et ferskt eksempel er sakset fra søknad om utbygging av Storelvvatn kraftverk i Sulitjelma i 2012: *"Gjennomgang av offentlige databaser om kulturminner og vernede bygninger har ikke påvist konflikter på disse temaene. Sametinget og Nordland Fylkeskommune har uttalt at området ikke er interessant for kulturminner og ingen av institusjonene har sett behovet for befaring av anleggsområdet"*. Et annet og lignende eksempel er Fauske kommunes plan for skogsbilveier for 2012 – 2021, *denne planen berører også flere områder der det nå søkes om kraftverkskonsesjon*.

Kulturminner i Sulitjelmaområdet

Sulitjelmaområdet rommer kulturminner fra to "epoker" med spor av samisk aktivitet og bergverksdrift. Området øst for Sjønståfossen har samisk stadnavntradisjon, i tillegg et betydelig antall stadnavn med opphav fra bergverksepoken 1887 – 1991.

Samiske kulturminner

Det eldste (daterte) funn av samisk opprinnelse er fra en urgrav ved Ny-Sulitjelma gruve datert til ca år 1160. Det er i tillegg rapportert om funn av urgraver med barnelik fra Willumselva (vernet i forbindelse med Samla Plan).

Innenfor en radius på 30 kilometer, sett fra industriområdet i østenden av Langvatn, finnes det daterte spor i høgfjellet fra yngre steinalder, og boplasser fra perioden år 800 til 1400. Dette er resultater fra nyere arkeologiske undersøkelser i høgfjellsområdene, utført i anledning opprettelsen av Verdensarvsområdet Lapponia, samt et EU-prosjekt "Utgravingar av stalotomter i Adamvaltaområdet", i 2002, av Lars Liedgren.

Ved utbyggingen av Lomi kraftverk på 1970-tallet ble det for første gang gjort arkeologiske registreringer ved bruk av studenter i regi av Tromsø museum. En rapport fra denne registreringen viser at arkeologene kom for sent, da var allerede et stort samisk offersted overflødd ved Storelvvatn. Ved Loame ble det registrert teltboplasser, men da disse ikke ble datert, unngikk man å finne kulturminner fra før-reformatorisk tid. Se for øvrig omtale i *"Miljøvirkninger av vassdragsutbygginger, statusrapport"* http://www.ssb.no/a/histstat/in/in_8008.pdf Kapittel 6.4.2, og tekst til tabell 3.

På bakgrunn av at områdene det nå søkes om inngrep i, ikke er undersøkt for samiske kulturminner, foreslår vi at alle utbyggerne pålegges å gjennomføre befaring med arkeolog i inngrepsområdene for det enkelte kraftverk.

Kulturminner fra bergverkstiden

Det at Sulitjelma, som er så eksplisitt bygd opp rundt bergverksdriften, ikke har en kulturminneplan, gjør at stedets fremtidige utvikling er vanskelig å "foredle" og planlegge. For Nordlandsmuseet er det en utfordrende situasjon at det i løpet av 2013 skal tas stilling til flere utbyggingsplaner, som berører de samme områdene. Det gjelder planarbeid om ny gruvedrift/ massedeponi, og planer om kraftutbygging. I 2012 vedtok Fauske kommune en plan for utbygging av skogsbilveier 2012 – 2021. Denne berører flere viktige kulturminner fra bergverksepoken, men også områder der det nå søkes om vannkraftutbygging.

Når vi som skal uttale oss mangler et verktøy til å håndtere situasjonen, gjør det det vanskelig å kunne uttale seg konstruktivt og faglig, til de fremlagte planer om bygging av småkraftverk.

Kommentarer til konsesjonsøknaden for Valffarjohka kraftverk:

Søknaden for Valffarjohka kraftverk griper direkte inn i Sulitjelma Gruvemuseums ansvarsområde.

I søknaden fra SulisKraft AS redegjøres det for anleggning av veier, rørgater og etablering av kraftstasjon. Disse inngrepene hevdes å ikke være i konflikt med "andre kulturminner". Det beskrives også at man "i samarbeid" med Nordlandsmuseet skal etablere et "museumskraftverk" i den gamle kraftstasjonen fra 1893.

Nordlandsmuseet vil presisere at det ikke er inngått slike avtaler, eller skriftlige planer, og det har ikke vært gjennomført innledende dialog, eller drøftinger, om mulig samarbeid med oss. Det er kun gjennom høringsdokumentene at saken er gjort kjent for oss.

Eiendomsforhold i utbyggingsområdet

Det er per i dag uklart hvem som har eiendomsrett til "den gamle kraftstasjonen", rørgata og lukehuset. Det samme gjelder den gamle smeltehytta. I den anledning gjøres det oppmerksom på at Statskog, som grunneier, har motsatt seg ansvar for smeltehytteruinen. I forbindelse med Norsk Bergverksmuseums (NBM) utredning av Sulitjelma for SKE-programmet "Statens kulturminneeiendommer" på oppdrag fra Nærings- og Handelsdepartementet, har eierspørsmålet nok en gang kommet opp, og knyttes til hjemfallsoppgjøret etter Sulitjelma Gruber i 1983. Saken er tatt opp av Statskogs jurister, men

det foreligger per i dag ingen avklaringer. Dette innebærer at den gamle smelthytta ikke vil komme med som utvalgt verneobjekt i SKE-programmet, dersom ikke eieransvaret avklares i rimelig tid.

Norsk Bergverksmuseums delrapport for Sulitjelma i SKE-programmet er per i dag det eneste offentlige dokument som tar opp bevaringsverdien av kulturminnet "Sulitjelma".

Her drøftes problematikken rundt fremtidig sikring av de områdene NBM anser som bevaringsverdige. Det påpekes her at det i gjeldende kommunedelplan for Fauske kommune, er slått fast at det gamle industriområdet i Fagerli er bevaringsverdig. I den pågående rullering av kommuneplanens arealdel for 2009-2019 oppheves båndleggingen for området, og får reguleringsstatus byggeområde.

Bevaringsverdige bygningsmiljø vil dermed være uten vern.

NBM foreslår at det tas skritt for å sikre området for fremtiden, samt at bevaringsområdet i Fagerli utvides slik at det omfatter hele smelteverksområdet, inklusive røsteplassene.

Nordlandsmuseet støtter denne uttalelsen, og mener det er påkrevende med en gjennomgang av kulturminneverdiene i området, før omfattende omreguleringer gjøres. Dette for å sikre bevaring eller registrering av kulturminneverdiene i området.

Link til delrapport Sulitjelma:

http://www.norsk-bergverksmuseum.no/fileupload/pdf/Sulis%20rapport%20lavkvalitet_1.pdf

Kommentarer til Granheibekken- og Galbmejohka kraftverk.

Som påpekt foran er manglende registreringer, vurderinger og planverktøy på kulturminneområdet et stort problem for Sulitjelmaområdet. Dette øker faren for at det gjøres irreversible og uheldige inngrep, men også for at "høringsuttalelser" vil være negativ til nyetableringer, siden man mangler retningslinjer for hva som bør stå urørt og hva som kan utvikles for fremtiden.

Både Granheibekken- og Galbmejohka kraftverk berører kulturminner som Nordlandsmuseet formidler.

Det opplyses i begge søknadene at det ikke kjennes til kulturminner i disse områdene, noe som er naturlig pga manglende registreringer. Nordlandsmuseet sitter på vesentlig dokumentasjon og kunnskap om området, og bidrar gjerne med kunnskapsinnhenting.

Utbyggingen av kraftverk i Granheibekken vil berøre **malmveien** (1890 - 1937) fra Jakobsbakken gruve og til industriområdet i Fagerli og til Granheiodden. Det er redegjort i søknaden for friluftslivets bruk av veien, samt turmarsj med mer. En oppgradering og istandsetting av denne veien etter en eventuell kraftutbygging kan være positivt for reiselig og alminnelig friluftsliv. Ved bygging av malmveien rundt 1890, ble det **funnet samiske barnegraver i veitraseen**. Skjellettene ble da flyttet til et utgravd "grustak", og lagt i en markert grav. Stedet ligger i randsonen av omtalte vei, (mellom veien og Granheibekken) og kalles lokalt for "lappgrava". Graven er godt synlig i dag. Dette funnet er ikke registrert i noen offentlig database, men både dette og flere slike funn i utgrav er omtalt i memoarene til Fredrik Carlson, gruveingeniør i Sulitjelma fra 1897 til 1932. Carlson hadde utmerket kjennskap til samisk aktivitet i området, og ble i hele sin virketid på stedet regnet som samenes ombudsmann (av samene selv). Nordlandsmuseet mener kulturminnet har vesentlig verdi og må sikres for ettertiden.

Galbmejohka kraftverk er lokalisert ved Hellarmo. Ved oppstarten av gruvedriften ble det anlagt privat jernbane fra Sjønstå og opp hit, åpnet i 1893. Jernbanen og omlastningsområdet fra båt til bane var i drift til 1914. Deler av jernbanetraseen er synlig, det samme gjelder deler av omlastningsområdets kaianlegg. På grunn av flere store jordras i dette området er det stort sett kaiområdet og tuftene etter boliger og stall som i dag er inntakt. Under presentasjonen av Galbmejohka kraftanlegg ble det fremlagt planer om veibygging i området og med kaianlegg for funksjonshemmede og diverse bygninger. Nordlandsmuseet er negative til at kaianlegg og jernbanetrase skal fjernes, eller bygges ut. I dette området foreligger det også planer om to skogsbilveier.

Adkomsten til jernbanetraseen langs Hellarmovatnet går direkte fra Fv 830, som i dette området er forskriftfredet etter kulturminnelovens §22, jfr. Nasjonal verneplan for veiger, bruer og vegrelaterte kulturminner. Sitat fra verneplanen: *Vegen er et eksempel på samferdselshistorie som også inkluderer jernbane.*

Til slutt vil vi sitere fra Norsk Bergverksmuseums rapport om kulturminnet Sulitjelma:

"Sulitjelma gruver var Norges betydeligste bergverk i industriell tid og sammen med Løkken verk landets tredje største bergverk gjennom tidene. Kulturminnet etter Sulitjelma gruver ansees å være av stor regional og nasjonal interesse. Sulitjelma gruver har kulturminner fra den industrielle fasen, da driften var basert på kobberholdig svovelkismalm.

Det finnes en rekke kulturminner i form av installasjoner, boliger, brakker, tufter, administrasjonsbygg, bygninger for sosiale funksjoner, bygningsmiljø, enkeltobjekt, smeltehytteruin og kraftanlegg. Gruvebyen Sulitjelmas bydeler er fortsatt gjenkjennelige i landskapet, mens de mange gruvene med gruveinnganger og stollåpninger er tettet og gjenstøpt, og anleggene i dagen er revet.

Til kulturminnet regnes også rester etter dampskipstrafikken på Langvatnet, anlegget ved Sjønstå og jernbanesystemet fra Hellarmo til utskipningshavna ved Finneid.

Kulturminnet berikes av et komplett og ordnet bedriftsarkiv (Nordlandsarkivet), en stor fotosamling, gjenstandssamlingen ved Sulitjelma Gruvemuseum, formidlingsarbeidet drevet av Sulitjelma historielag, og et rikt tilfang på immaterielle kulturminner, blant annet i form av navnebruk, innsamlet og formidlet av museet."

Oppsummering:

- Med bakgrunn i punktet "generelle kommentarer", om manglende registrering av kulturminner i Sulitjelmaområdet, foreslås at det ved alle omsøkte kraftverk pålegges gjennomføring av arkeologiske undersøkelser med hensyn til samiske kulturminner.
- Nordlandsmuseet har siden 2003 hatt en driftsavtale med Fauske kommune som omfatter ansvar for den gamle kraftstasjonen i Fagerli, rørgaten og lukehuset. Området er i kommunens arealplan fra 2009 ansett som bevaringsverdig, men vil ved evaluering av arealplanen miste dette vernet og bli åpnet som "byggeområde".
- Eierforholdene til både den gamle smeltehytta, den gamle kraftstasjonen med rørgate og lukehus er usikker, men er tatt opp til avklaring med Nærings- og handelsdepartementet gjennom grunneier, Statskog.
- I samme område, som det nye Valffarjohka kraftverk planlegges, pågår det et planarbeid for deponi av gruvemasser.
- Mangel på vurderinger av kulturminnernes bevaringsverdi gjør det vanskelig å ta stilling til kraftutbyggers ønske om å rive lukehuset, rørgaten og den gamle kraftstasjonen.
- Nordlandsmuseet er ikke gjort kjent med planene om å drive "museumskraftverk" før høringsdokumentene ble lagt frem.
- Med bakgrunn i funn av samiske barnegraver, og de øvrige kulturminner som finnes langs den gamle malmveien fra Jakobsbakken til Granhei, bør området undersøkes grundig av arkeologer.
- Dersom utbyggingstillatelse blir gitt for Granheibekken kraftverk skal utbygger pålegges å restaurere hele malmveien, med bistand av kvalifiserte myndighet.
- Ved en eventuell utbygging av Galbmejohka kraftverk må det ikke opparbeides veier, bygninger og nye kaiområder som kan ødelegge de synlige kulturminnene fra den tid Hellarmo var endepunkt for Sulitjelmabanen (1893 – 1914), og omlastingssted fra båt til jernbane.
- Det gjøres oppmerksom på at jernbanetraseen inn til Hellarmo er direkte tilknyttet forskriftsfredet vei, FV 830, fra Sjønståfjell tunnel til Sandnes industriområde i Sulitjelma.

Med vennlig hilsen

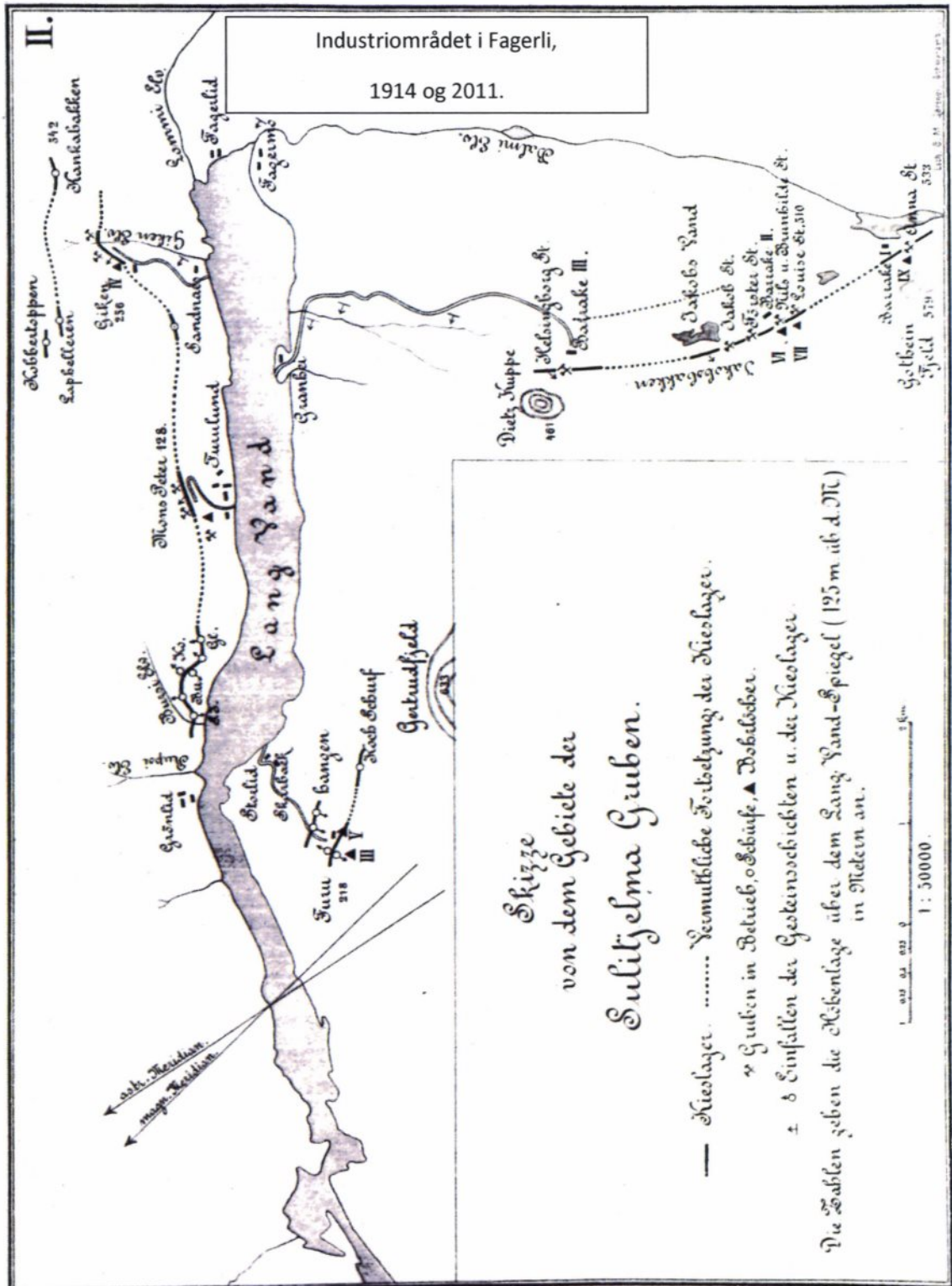
Morten Steffensen
Direktør
Nordlandsmuseet

Wenche Spjelkavik
konservator
Nordlandsmuseet Sulitjelma

Kopi: Nordland fylkeskommune, Riksantikvaren, Næringsdepartementet

Dette dokumentet finnes bare digitalt og vil ikke bli signert.

Kartskisse over fjellene og gruvene i Sulitjelma, ca år 1892. Veien der malmen ble fraktet var da kommet til Helsingborg dagbrudd, nord for Jakobsbakken, og var ferdig ned til Granheiiodden. Veien var adkomst mellom Sulitjelmamasamfunnet og gruva på Jakobsbakken og Sagmo frem til 1937, da ny "bilvei" ble ført frem til Jakobsbakken.

forum for
natur og
friluftsliv
nordland

Fauske kommune	
Pwv	Saksbeh GUN
22/11-13	
Klassering	
ID 13/10227	S. ID 13/2064

Fauske, 21. november, 2013

Fauske kommune
Postboks 93
8201 FAUSKE
E-post: postmottak@fauske.kommune.no

Vurdering av samlet belastning for åtte omsøkte småkraftverk i Fauske kommune.

Forum for Natur og Friluftsliv i Nordland, FNF Nordland, er et nettverk for 14 natur- og friluftslivsorganisasjoner i Nordland, med til sammen over 20 000 medlemskap. FNF Nordland arbeider for å sette friluftslivet og dets behov på dagsorden og øke bevisstheten om helse og livskvalitet samt viktigheten av å ta vare på naturen og miljøet rundt oss. FNF Nordland arbeider også for å sikre arealer for et aktivt friluftsliv. De frivillige natur- og friluftslivsorganisasjonene er med sin demokratiske styreform og åpne medlemsadgang et talerør for de store grupper av allemannsrettighetshavere i norsk utmark.

På folkemøtet i Sulitjelma samfunnshus den 6. november, i forbindelse med åtte søknader om bygging av småkraftverk, informerte NVE om at disse skal behandles samlet. Begrunnelsen for pakkebehandling var en bedre mulighet for vurdering av den samlede belastning.

Naturmangfoldloven (NML) § 10 presiserer at nye inngrep ikke kan tillates uten at påvirkninger fra tidligere utbygginger og naturinngrep også vurderes. Det skal stilles strengere krav, og utbygger og planmyndighet må legge til rette for vurdering av den samlede miljøbelastningen.

Ingen av de åtte småkraftverkene som er ute til høring har gjort utredninger på samla belastning. Naturen i Fauske er allerede hardt belastet med inngrep og tap av naturverdier og biologisk mangfold fra kraftutbygging, veianlegg og gruvedrift. FNF Nordland holder fast på at NVE som planmyndighet har plikt til å legge tilrette for vurderinger i forhold til samlet belastning med oversikt over prioriterte arter og utvalgte naturtyper, eller områder med store landskapsverdier, verdifulle naturtyper og økosystemer (naturmangfoldloven § 4 og 5) som er gått tapt eller blitt marginalisert i vassdragsnaturen som følge av tidligere utbygginger og naturinngrep.

Offentlige beslutninger som berører naturmangfoldet skal bygge på vitenskapelig og erfaringsbasert kunnskap. Tap, forringelse og fragmentering av leveområder (habitat- eller arealbruksendring) er den største trussel mot biologisk mangfold, og energisektoren står for det største bortfallet av inngrepsfri natur i Norge som følge av en bit-for-bit utbygging. Dagens system med begrensede konsekvensutredninger der naturmangfoldloven og vanddirektivet tillegges liten vekt bidrar til ytterligere marginalisering av viktige naturverdier. Miljødirektoratet og Riksantikvaren har advart mot at de tematiske konfliktvurderingene og nasjonale miljømålene overkjøres.

I NVE sine egne retningslinjer gis høringspartene et selvstendig ansvar for vurdering av samla belastning. Det er utfordrende. Fauske kommune er en viktig høringspart som skal sørge for å ivareta de lokale verdiene. Den geografiske utstrekningen for de omsøkte kraftverkene omfatter et område og landskapsrom der det er knapphet på inngrepsfrie vassdrag og fremtredende landemerker. Området omfatter det største og viktigste friluftslivsområdet i kommunen. Folkehelsekommunen Fauske må vurdere de omsøkte vassdragsinngrepene slik at friluftsliv, kulturarv, naturgrunnlaget og landskapselementer som utgjør vesentlig del av naturopplevelsen blir ivaretatt også for fremtidige generasjoner rett og adgang til å oppleve inngrepsfri vassdragsnatur.

Vedtak om el-sertifikatsubsidier innen 2020 legger et press på tempo og kvalitet i behandlingen. I Nordland er det grunn til å minne om det store overskudd av kraft. I sektoranalysen for fornybarsatsinga i landsdelen som Nærings, og handelsdepartementet (NHD) har gjennomført, peker kraftbransjen selv på at manglende etterspørsel etter fornybar kraft er en flaskehals for mer utbygging av ny fornybar energi og opprusting av gamle kraftverk. Det er derfor ingen hast med tildeling av nye konsesjoner. Vi har god tid til å finne de minst konfliktfylte områder i forhold til natur, reindrift, friluftsliv og folkehelse.

For FNF Nordland

Erling Solvang
Styreleder

Gisle Sæterhaug
Daglig leder

Kopi (e-post)

Nordland fylkeskommune

Fylkesmannen i Nordland

Norges Naturvernforbund

Friluftslivets fellesorganisasjon

Riksantikvaren

Miljødirektoratet

Sulitjelma Nærmiljøutvalg, SNU,
sulismiljo.com

Fauske kommune	
Phw	Saksbe GUN
10/12-13	
Klassering	
I.D 13/10763	S.D 13/2064

Sulitjelma, 09. desember 2013,

Fauske kommune
8200 Fauske.

Att.: Rådmann Even Ediassen

Kraftutbygging i Fauske kommune, Nordland fylke:

Innledning:

SNU viser til orienteringsmøte i Sulitjelma Samfunnshus onsdag 6. november 2013, hvor søkerne presenterte sine prosjekt for bygging av 8 småkraftverk i Sulitjelmavassdraget. NVE orienterte om saken sett fra deres ståsted.

I 1990 vedtok Stortinget en ny Energilov som åpnet for et markedsbasert samarbeid om elektrisitetsforsyning med EU. Globalt benyttes det i all hovedsak kullbaserte kraftverk til produksjon av elektrisitet, og ønske om å gå over fra fossilt brennstoff til fornybar energi, "er inn", og har stort fokus sett i miljøperspektivet.

Norge har sammen med den øvrige verden store forurensingsutfordringer på CO2, og det er lett å la seg "rive med", fordi det er tiltak som vil virke positivt også i den globale målestokk.

Lobbyister og sentrale myndigheter hadde en relativ lett vei til Stortinget, som vedtar utbygging av småkraftverk i Norge, uten reservasjon eller pålegg om å utrede alternativene, hvor et tiltak kunne være gunstig finansiering til rehabilitering av eksisterende kraftverk, i den hensikt å øke produksjonen.

Et paradoks i saken, er at Norge generelt, har for liten kapasitet på linje overføringsnettet, og Nordland fylke har overproduksjon av elektrisk kraft, som begrenser mulighetene til å levere til etterspørselen.

Med Stortinget sitt vedtak om bygging av småkraftverk, åpner det seg et nytt marked for grunneiere til å tjene penger, med en marginal gevinst til fellesskapet, definert som den "siste skvett" av elver og små bekker, som kun utgjør knappe 8 % av de eksisterende utbygde kraftverk i Sulitjelmavassdraget.

Fakta og begrunnelse:

Gruvebyen Sulitjelma, Norges største kobbermalmprodusent i forrige århundre, fra 1887 og frem til 1991, har utnyttet naturressursene, mineraler og vann, til beste for stedet, regionen, Norge og Verden.

Det er i denne periode tatt ut 25. mill tonn råmalm, 3.7 tonn gull, 280 tonn sølv, 460 000 tonn kobber i tillegg til svovel og sink.

Eksisterende kraftverk i Sulitjelmavassdraget: Lomi kraftverk, Fagerli Kraftverk, Sjønstå kreftverk, Daja kraftverk produserer til sammen 1.059.6 GWH, i tillegg kommer Storelvvatnet kraftverk som er under bygging, og som ikke er spesifisert.

Det må presiseres at tidligere utbygginger er realisert uten innsigelser fra lokalbefolkning i Gruvebyen Sulitjelma eller Fauske kommune.

Befolkningen i Gruvebyen Sulitjelma har til alle tider hatt forståelse for den industrielle utvikling og nødvendigheten av verdiskapningen til samfunnet.

Når SNU velger å tilkjennegi at Sulitjelmavassdraget har bidradd nok, har det sin begrunnelse med sår i naturen som de store utbyggingene har påført, og skjemmer landskapet i sommerhalvåret, i de vannene som er regulerte av utbyggingene.

Etter å ha tatt ut verdier fra under jord i 104 år, ser befolkningen og besøkende nye muligheter i den unike fjellheimen Sulitjelma er omgitt av, som botanikere og friluftinteresserte fra sentrale strøk, oppsøkte tidlig på 1800 tallet, basert på Sulitjelma sine unike egenarter.

Sulitjelma er innfallsporten til Nord Europas største villmarksområder, Svenske og Finske nasjonalparker. Sulitjelma er også eneste innfart med bil, frem til Ballvatnet i Junkerdal nasjonalpark, i Saltdal kommune i Nordland.

På nordisk nivå, Sverige, Finland og Norge, pågår det et samarbeid innen turist og reiselivsbransjen, om å utvide tilbudet på eksisterende tur stier, noe som vil medføre økt ferdsel over landegrensene, hvor Sulitjelma med sin beliggenhet inngår i planene.

De nye mulighetene naturen gir til rekreasjon, naturopplevelse, turisme og reiselivsnæringen, er verdt å ta inn over seg, og da blir det ikke mening i å temme siste rest av elver og bekker, som utgjør den billedlige hverdag, og beriker naturopplevelsene.

De mest utsatte kraftverkene er: Sjønståfossen kraftverk, Tverråmoen Kraftverk, Kvannelva og Littj Tverråga kraftverk, Galbmejohka kraftverk, Oterelva kraftverk, Granheibekken Kraftverk og Valffarjohka kraftverk.

Det finnes imidlertid et forhold som kan gi grunnlag til å fravike omsøkte utbygging, nemlig Valffajohka kraftverk, under visse forutsetninger; den gamle kraftstasjonen i Fagerli igjen skapes, som et kraftproduserende "museumskraftverk", fordi dette mangler i Sulitjelma sin rike og verdifulle industri historie, ved siden av hovedattraksjonene Sulitjelma besøksgruve og Sulitjelma gruvemuseum.

Den gamle kraftstasjonen i Fagerli ble satt i drift i 1893, som et av de første vannkraftverk i Norge, består fortsatt med rørgate fra opprinnelig vann inntak, men bygningen er avsperrret på grunn av sikkerhetsmessige forhold. Maskiner, utstyr og inventar ble avhendet tidlig på 1970 tallet, ut fra bedre vitende. Fagerli kraftstasjon ligger rett ved siden av Sulitjelma gruvemuseum, med grunnmurene og veggene fra den første smeltehytta.

Valffajohkabekken har i dag svært liten vannføring ned til Fagerli, fordi nedslagsfeltet over Lomivann-nivået ledes i tilførselstunell (ref. NVE-kart) ned i Lomivann, "Lomi Kraftverk", og har ikke større vannføring enn det tilsiget som kommer nedenfor tunellinntaksnivået.

Med vennlig hilsen

Sulitjelma Nærmiljøutvalg

Egil A Setså

Tove Wensell
Myrveien 31
8230 Sulitjelma

Fauske kommune	
Phn	Saksbeh. GUN
10/12-13	
Klassering	
J. ID 13/10783	S. ID 13/2064

Privat: 75 64 02 09
Mobil: 95 72 82 13

Innspill til kraftutbygging Galbmejohka

I Sulitjelmadalen søkes det nå om utbygging av 8 småkraftverk. Noen av disse utbyggingene vil ikke bli synlige for folk flest, noen er ombruk av vann fra kraftstasjoner lengre opp i vassdrag, mens etpar er svært synlige, og vil visuelt bli et «utskjemme» i naturen.

Galbme ligger mitt hjerte nærmest. Jeg er vokst opp på Hellarmo med brusset fra denne mektige elva som ledsager. Elva er fantastisk i vårflommen der den kaster seg utfor flågene.

Det gjør meg virkelig vondt at den aller siste store elva i Sulisdalen nå skal temmes. Sjønståfossen er borte, Tverrelva er borte, Rupsifossen er borte. Nå må vi få beholde en av de mektige, til glede for oss og våre etterkommere.

I Hellarmovannet fiskes det nå året rundt. Vannet myldrer av røyr, til glede for både skoleklasser og andre. Adkomsten til dette vannet sommer som vinter er svært lett, dermed kan selv små barn være med hit. Og her er en i naturen. Ei utbygd elv og et kraftverk vil forringe naturopplevelsen i Hellarmobukta, og dermed redusere kvaliteten.

Sist, men ikke minst: Med disse 8 søknadene vil vi i vårt nærmiljø ha 14 kraftverk! Sulis har ofret nok natur til kraftproduksjon, nå må vi fredlyse noe av det rennende vannet som er igjen. Jeg vil på det sterkeste oppfordre til at Galbmejohka får være uberørt. Pyntefossen vår fortjener å få fosse fritt i all framtid!

Tove Wensell, Sulitjelma

Bildene viser Galbmejohka 11. juni 2011

